

DEVİRİMİN CEBİRİ

C. Dağlı

DEVİRİMİN CEBİRİ

(Hans Heinz Holz)

KİTAP ELEŞTİRİSİ

C. DAĞLI

Yeni Evre Kitaplığı

Kitabın Adı: *DEVİRİMİN CEBİRİ - Kitap Eleştirisi*

Birinci Basım: *Mayıs-2020*

İSBN:

Yayın Sertifika No:

Baskı:

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin bütün hakları
Yeni Dönem Yayıncılık'a aittir

Yeni Dönem Yayıncılık
Sofular Cad. İskenderpaşa Mah. 8/3 Fatih / İstanbul
Tel&Fax: 212 533 32 57
www.mucadelebirligi.com

DEVİRİMİN CEBİRİ

(Hans Heinz Holz)

KITAP ELEŞTİRİSİ

C. DAĞLI

TARİHSEL GELİŞME ANLAYIŞI

"Fakat muhtemel olanların içinde en iyi olan dünya, kendi bağrında sadece mevcut gerçeklikleri değil, aynı zamanda gerçekliği ve aynı zamanda olasılığı da taşıyan dünyadır. Nitekim olasılık, zihnimizde düşündüğümüz bir şey değildir, fakat o, dünyanın içerdığı sonsuz çeşitliliğin birbiriyle daima karşılıklı olarak özümsemesi ve bu karşılıklı özümsemelerden de yeni olanın meydana gelmesidir. Ve her gerçekleşmiş olasılık, bütün bu karşılıklı karmaşık ilişkilerden yeni bir olasılığa gebe olmalıdır ki mevcut dünyayı muhtemel dünyalar içinde en iyisi olarak nitelendirebilelim; çünkü o ancak sonsuz bir süreç ve gelişme içinde mükemmel durumuna erişebilir." (sf.19)

"Eğer dünyamız dünyamız dünyamız gelişmeye açıksa, eğer onda kendisini geliştirme olasılıkları mevcutsa, o zaman onun geriye doğru gelişmesi de mümkündür ki, bu durumda bile hep ileriye gitmiş olur.' [Leibniz] Demek ki, geriye doğru gelişme de bir gelişmedir; çünkü o başlangıç koşullarında ve aynı düzeyde hayat bulmamaktadır." (sf.19)

Tarihi gelişmede geriye düşüşler geçici, ilerleme ise mutlaktır. Geçici geriye düşüş, tarihin tekerinin geriye döndürülmesi değildir. Sorunu bu şekilde koymak gelişimin diyaletiğini anlamaktır. İnsanın, geleceğin komünal topluma (komünizme) ulaşması, ilkel komünal topluma dönmesi değil, komünaliteyi yeni koşullarda daha üst düzeyde kurmaktır.

"Bu türden bir gelişmeyi sonradan Goethe spiral olarak tasarlamıştı. 'Spiralle birlikte yukarıya doğru, yadsıma noktasına doğru yükseliyoruz, ama gelişme açısından daha da zenginleşmiş olarak ve dolayısıyla o noktaya yüksek bir aşamada yeniden dönüyoruz.'" (sf.19-20)

Gothe'nin spirali tarihin tekerleğinin geriye döndürülmesi değildir. Geçici düşüşleri içinde taşınmasına karşın, tarihin tekerinin ileriye doğru gitmesidir. Tarihin gelişimi düz bir çizgi izlemez; spiraller oluşu, yükselişler olduğu gibi düşüşler de içerir. Ama gelişme eski olanın yadsınmasına doğrudur, daha ileriye yüksek olana doğrudur.

Tarihin geriye doğru götürülmesi tarihin fakirleştirilmesidir. Tarih sürekli yeni belirlenimlerle, yeni gelişmelerle zenginleşerek ilerler. Geleceğin komünal toplumu daha gelişmiş daha zenginleşmiş olarak kurulur. Kadın ve erkek ilişkisi daha ileri ve daha gelişmiş düzeyde yeniden kurulur. İnsan doğa ilişkisi farklılaşmış olarak, daha gelişmiş ve daha yüksek düzeyde yeniden düzenlenir vb.

Çayda (akarsuda) karşıya daha iyi atlamak için geriye bir adım daha atılır. Ancak bu bir adım geri atma tarihin tekerinin geri çevrilmesi değildir. İleriye gidişle bağlantılıdır ve ilerlemeye yöneliktir.

Dünya işçi sınıfının sınıf mücadelesi ve sosyalizm tarihinde geçici geri düşüşler ve geçici yenilgiler de görülmüştür; fakat işçi sınıfı hareketi genel olarak ileriye gitmiştir.

Dolayısıyla Leibniz ve Holz'a göre Gothe daha ileri noktada.

"Dünyayı, kendi felsefesinde 'muhtemel gerçeklik' olarak ifade eden çağdaşımız Ernst Bloch'un saptadığı gibi, bu dünya, hareketli oluşu ve mevcut gerçeklik ve olasılıklarla donanmış olmasıyla Leibniz'in modelinin temel kıstaslarını taşımaktadır ki o da bu nedenle, onu olabileceklerin içinde en iyisi olarak nitelendirebilmektedir." (sf.20)

Dünyayı "muhtemel gerçeklik" olarak kavrayan Ernst Bloch, dünyayı mutlak maddi gerçekliğini, olası hale getirerek, aslında dünyanın gerçekliğini yadsımaktadır. Dünyanın gelişmesi (toplumsal gelişme) zorunluluğu ve olasılıklar içerir. Rastlantılar olmadan yalnızca zorunluluklardan söz etmek, aslında zorunluluğu rastlantı, olasılıklar düzeyine indirgemektir.

"İleriye doğru hareket, insani öznenin müdahalesine, davranışına ve ahlaki etkinliğine ihtiyaç duymaktadır." (Leibniz), (sf.20)

İnsanın müdahalesi, halk eylemi dünyanın değişmesi için zorunludur. Halk eylemi (sürece müdahale) giderek devrim düzeyine çıkar. İleriye doğru hareket karşıtların mücadelesiyle gerçekleşir. Tarih aynı yönde ilerleyen aynı amacı güden insanların bilinçli etkinliğidir.

YALNIZCA REKABET YOK BİRLİK DE VAR

“O dönemde Thomas Hobbes ‘bellum omnium contra omnes’ diyerek bütün insanların birbirine karşı savaş yürüttüklerini ifade eden görüşü yerleşik hale getirmişti ki onun bir başka görüşü de her insanın bir başka insanın kurdu olduğudur. (homo homini lupus)” (sf.21)

Maddeciliği tek yönlü olan İngiliz maddeci düşünür Thomas Hobbes, burjuva toplumunu da tek yönlü kavramıştır. Kapitalist toplumda her bireyin çıkarı, diğerine karşıttır. Toplum karşıtların birliği ve mücadelesine dayanıyor. Herkesin herkese karşı savaşı, yani bireylerin arasındaki rekabet tek öge değildir. Toplumda dayanışma da var. İşçi sınıfı burjuvaziye karşı mücadele içinde. Kendi içinde dayanışma içine girer. İşçiler arasındaki rekabet daha sonra yerini, birlik, örgütlenme ve dayanışmaya bırakır.

“Hobbes’un insanların bireysel rekabetini temel alan ve burjuva toplumlarda ortaya çıkacağını düşündüğü devlet anlayışına karşı” -diyor Holz- “Leibniz şunları belirtiyordu: ‘Bu [rekabet] toplumların kendileri için yıkıcıdır’. -Devam ediyor Holz- “insanların birbiriyle rekabetini temel alan, bireyciliği mutlaklaştıran anlayışlar gibi ilkeleri günümüzdeki yeni toplumsal teori ve pratiklere dahil etmek, özellikle de burada ortaya konduğu gibi bu görüşleri açıktan ilan etmek, eğer gelecekte düzenli, doğru ve barışçıl bir toplum arzuluyorsak mümkün değildir.” (sf.21)

Rekabet toplumun kendisinin yıkımıyla sonuçlanabilir. Tarihte, toplumun kendi iç krizini, üst bir topluma geçişi sağlayarak ortadan kaldıracak devrimci bir sınıfın olmadığı halklarda, rekabet toplumunun kendisini tüketmesiyle sonuçlanmıştır.

Rekabetin yerini, toplumda egemen olan dayanışmanın aldığı toplumlar, geleceğin (günümüzde ise bugünden örnekleri ortaya çıkan) sınıfsız toplumdur. Burada, Holz’un, Hobbes’un görüşlerini yorumlarken kullandığı “burjuva toplumlar” ifadesi kesinlikle yanlıştır. Farklı burjuva toplum türlerinden söz edilemez. Burjuva toplumun farklı ülkelerde gelişimi, bazı özgüllükler gösterse de, bu burjuva toplum çeşitlerinden bahsetmeyi haklı göstermez. Burjuva toplum evrenseldir, ülkelerde ve dünyada aynı temel niteliğe sahiptir.

Reformist Bir Anlayış

Holz, Leibniz'in "*Toplum ve İktisat*" adlı eserinden aktarmalar yapıyor.

"O, (Leibniz) 'Toplum ve İktisat' adlı eserinde şunları yazıyor; ister devletin isterse toplumsal kurumların yönlendirmesiyle kurulsun, merkezinde toplumsal örgütlenme bulunan her iktisadi girişim, mutlaka şahsi kârı sınırlayan bir perspektifle işletilmelidir." (sf. 22)

Holz'un, Leibniz'in iktisadi önerilerini "ütopik ve erken sosyalist program" olarak nitelenmesi çok ilginç. Bu, Holz'un nasıl bir sosyalist anlayışa sahip olduğunu gösteriyor: Devletçi ve kârı sınırlayan (ortadan kaldıran değil) bir sosyalizm anlayışı.

Leibniz, devlet müdahalesi yanlısı, merkezi ve güçlü bir ekonomiden yana. Rus Çarı Büyük Petro'ya söyledikleri, bunu doğruluyor:

"Bunları Rusya gibi büyük bir ülkede hayata geçirmek, birbiriyle rekabet içindeki Alman prensliklerinin herhangi birinden daha kolay olacaktır." (Leibniz), (sf.23)

Leibniz'in, ekonomik örgütlenmenin merkezinde toplumsal örgütlenmenin yer alması önerisi, kapitalist özel mülkiyet çerçevesinde kapitalist toplumsallığın ötesine varmaz. Devlet anlayışı ise, kapitalizmin ileriki aşamalarında devlet kapitalizmi sınırlarını aşmamıştır.

Ancak Leibniz'in silolarla ilgili söyledikleri, kapitalizm altında, tüccarların fiyat artışları için bir araç olarak kullanılsa da, silolar, sosyalizm altında üretimin toplumca denetlenebilmesi açısından zorunlu bir önlemdir.

Karşıtların Mücadelesi

"Barış ve barışın korunması" -diyor Holz- "Leibniz'in düşüncelerinin merkezi unsurlarından birini oluşturuyordu."

Holz devam ediyor:

"... belirli bir düzende, barış ortamında, karşılıklı uyum durumunda, yan yana varlık gösterenlerin armonik ilişkilerinde.. Harmonia Universalis (evrensel uyum), Leibniz metafiziğinin merkezi anlayışını oluşturur." (sf. 25)

“eğer dünya var olmak ve varlık göstermeye de devam etmek istiyorsa o zaman attığı her adımda Harmonia Universalis’e yaklaşan bir gelişme içinde olmalıdır.” (s.25)

Sınıflı toplumda yan yana bulunanların ilişkisi, çelişkisiz, çatışmasız bir ilişki değildir. Uzlaşmaz sınıf çıkarları arasında bir uyum ve barış sağlamak aydınların bir kuruntusudur.

Kapitalist toplumda, aralarında uzlaşmaz bir çelişki ve karşıtlık olan proletaryayla burjuvazi arasındaki çatışma, bu temele bağlı olarak kaçınılmazdır. Bu çatışma taraflardan birinin kesin üstünlüğüne dek devam eder.

Sınıflı toplum dünyası, kapitalizmin ilerlemesiyle, uyumlu insan ilişkilerine doğru gelişmez. Sınıfların karşılıklı ilişkisi, çelişkilerin daha şiddetli savaşımına doğru ilerler. Yeni bir dünya -ki bu dünya ancak sınıfsız ve sömürsüz bir dünya olabilir- eski dünyanın yerini aldığı anda -ki bu da son derece sert bir kapışmayı gerektirir- işte yalnızca bu koşullarda, bireyle birey, bireyle toplum arasında uyumlu bir ilişki başlar.

“Bu koşullarda çelişki, hem toplum hem de insanlık açısından tahrip edici bir sorun yaratacaktı.” yorumunu yapıyor, Holz.

Daha bir üst topluma geçişi sağlayacak devrimci bir sınıf yoksa devrimci eylem yoksa, çelişki burada belirtilen sonuçları yaratabilir.

Toplumsal çelişkilere bu şekilde yaklaşmak tek yanlıdır ve çok eksiktir. Örnek, kapitalist toplumda, emekle sermaye arasındaki çelişkinin gelişmesi eski toplumun çözülüp dağılmasını sağlayan biricik yoldur.

Çelişkinin gelişmesi ise devrime yol açar.

YANSIMA

Holz, Hegel’in kavram, kavramlaştırma anlayışını açıklarken, Hegelci kavram’ı onayladığını gösterir bir anlayış içinde. O, bunu daha çok Leibniz üzerinden yapıyor.

“... kavramlar belirli gerçekliklerin kavramlarıdır. Bunlar öylesine boşlukta yer almazlar, çünkü onlar kendi halinde şeyler değil, fakat bazı şeylere ait kavramlardırlar. Eğer bu kavramları, belirli gerçekliklerin, kavramsal olmayan şeylerin, maddi ve dünyevi ilişkilerin gerçekliğinin belirli bir işareti, onun temsili, onun ifadesi olarak alırsak (“onun temsili” kavramı Leibniz’e aittir, galiba bu da en iyisidir) ...” (sf. 28-29)

Burada kavramı dışımızdaki gerçeklerin, dünyanın yansıtıcısı olarak değil de, nesnel gerçeğin bir işareti ve temsili -Leibniz- olarak görmek, kavramın kendisiyle çelişkiye düşmektir.

Kavramı gerçeğin bir işareti, temsili olarak koymak, nesnel gerçekle onu yansıtana aynı ağırlığı vermektir. Bu ise idealizmdir.

Diyalektik maddecilikle, idealizmi metafiziği ayırt etmede temel bir noktadır yansıtma terimi.

Kağıt parayla, altın arasında temsil ilişkisi vardır. Kağıt para banknot altını temsil eder, fakat maddi gerçeklerle düşünce (kavram) arasında böyle bir ilişki yoktur. Orada, yansıtma ilişkisi var.

Marksist Diyalektik, Hegel'in Diyalektiğine Karşıttır.

Holz, “*Hegel Felsefesinin Getirdiği Yenilik ve Etkisi*” başlığıyla yaptığı “*sunuş*” ta Hegel düşüncesinin Avrupa’da yarattığı etkinin tarihini özetlerken, Hegel düşüncesi karşısındaki yaklaşımla uyumlu olarak düşünürün etkisini abartarak vermiştir.

Hegel’in 20. yüzyıldaki etkisini değerlendirirken, gerçeklerden uzaklaşıyor.

“20. yüzyılın büyük düşünce hareketleri onun felsefesinden kaynaklanmışlardır; nitekim dönemin şiddetli sarsıntılarının analizleri, ancak onun kavramsal araçlarına başvurularak açıklanabiliyordu.” (sf. 37)

20. yüzyılın büyük düşünce hareketleri ilerici, devrimci düşünceler, örnek olarak, dünya devrimci komünist hareketi Hegel felsefesinden değil, marksizmden etkilendiler, ona dayandılar. Holz çok iyi bilinen bu gerçeği, salt Hegel’e duyduğu hayranlık nedeniyle çarpıtıyor.

Marx, Hegel’in diyalektiğini korumuştur, fakat ondaki idealizmden, gizemcilikten arındırarak ve bilimsel bir temele yani diyalektik maddeci bir temele oturarak, Marx, baş aşağı duran, Hegel diyalektiğini ayakları üzerine oturtmuştur.

“Hegel’de diyalektik baş aşağı duruyor. Mistik kabuk içerisindeki usa uygun özü bulmak istiyorsanız, onun yeniden ayakları üzerine oturtulması gerekir.”

Marksist diyalektik, Hegelci diyalektikten sadece farklı değil, ona karşıttır.

Holz, Hegel’in diyalektiğini, mantığını övmek adına, onun diyalektiğinde bulunan mistik yönü arka plana itiyor. Hegel diyalektiğindeki usa uygun özü bulmak için, ondaki gizemden arındırmak gerekiyor.

20. yüzyılda büyük düşünceleri etkileyen marksist öğretidir, akla uygun diyalektiktir, diyalektik ve tarihsel maddeciliktir.

Marksizm, Hegel'in görüşlerini değerlendirişinde nettir. Bunu anlamak için, Marx'ın *Kapital-I*'e yazdığı *Önsöz*'e ve *Kapital*'in bütünlüğüne bakmak gerekir. Marx, *Kapital*'de, Hegel diyalektiğiyle temel ayrımını belirtiyor. Sermaye üretim sürecini incelerken, Hegel'in diyalektiğini materyalist bakış açısıyla uygulamaya geçiyor.

Holz, Lenin'in, Hegel'in diyalektiğinden söz ettiği "militan materyalizmin önemi üzerine" makalesine göndermede bulunuyor. Holz, Lenin'in bu makalede, ısrarla Hegel'in diyalektiğinin marksist bakış açısıyla, materyalist bakış açısıyla ele alındığından söz ettiğini bir kenara bırakıyor. Hegel diyalektiğini materyalist bir bakış açısıyla ele almazsan, Hegel'in değerlendirilmesinde, marksizmin dışına düşersin.

Lenin'in Hegel'in diyalektiği hakkındaki sözleri, Lenin'in görüşlerinin ve adı edilen makalenin bütünlüğünden kopararak veriyor.

Lenin, bu makalesinde, tam da Hegel'in içinde olduğu idealizm kampına karşı, militan materyalist temelde bir mücadelenin önemi üzerinde duruyor. Holz'un bunun üzerinden atlaması çok ilginç.

Engels'in şu sözleri felsefi materyalizmle, felsefi idealizm arasındaki ayrımı ve karşıtlığı çok özlü ve çarpıcı olarak ortaya koyuyor:

"Hegel idealisti, yani o kafasındaki düşünceleri, gerçek şeylerin ve olayların az çok soyut yansımaları (Engels bazen "izlenimler" demektedir.) olarak değil, bilakis nesnelere ve onların gelişmesini, dünya var olmadan önce herhangi bir yerde var olan 'düşünce'nin basit kopyaları olarak görüyordu." (Akt. Lenin, Cilt-14, sf. 26)

Marksizmin, Hegel'in felsefi idealizmi karşısındaki görüşleri çok netken, Holz bu konuda bir kafa karışıklığı yaratmaya çalışıyor.

Tarihsel Materyalizm

Hegel'in tarih felsefesi tarihsel gelişimin anlaşılmasında önemli bir adımdır; fakat tarihin gerçek kavranışından henüz uzaktır. Buna biraz ileride değineceğiz. Holz, Hegel'in tarih felsefesine övgüler dizerken, aslında marksist tarihsel gelişim anlayışını kavramadığını ortaya koyuyor.

"Düşünce tarihinde ilk kez Hegel felsefesiyle, tarih ve toplumsal alan düşünsel açıdan kucaklanabilmiş ve bununla da deneyüstü (ampirik olarak da kanıtlanabilen) biçimsel yasalar geliştirilerek tarihe planlı bir müdahalenin koşullarını yaratan kapsayıcı bir teori elde etmiştir." (sf. 39)

Gerçekte ise, tarih materyalist düşünce geliştirilmeden, Marx öncesi tarih kopuk kopuk ve tarihsel gelişmenin sadece belli yönleri ele alınmıştır. Dolayısıyla gerçek ilişkileri ortaya çıkaracak ve tarihi “kucaklayacak” bir yöntem ortaya konamamıştır. Lenin’in aşağıdaki pasajı marksist tarih anlayışıyla önceki tarihsel yaklaşım arasındaki temel ayrımı özlü biçimde gözlerin önüne seriyor:

“Materyalist tarih anlayışının keşfi ya da daha doğrusu, materyalizmin tutarlı biçimde uygulanması ve toplumsal olaylar alanına genişletilmesi, daha önceki tarih teorilerinin iki ana kusurunu giderdi. Bunlar, birincisi, en iyi halde insanların tarih eylemlerinin sadece düşünsel nedenlerinin - inceleme konusu edinmişti- bu nedenlerin nasıl ortaya çıktığını araştırmadan toplumsal ilişkiler sisteminin gelişimindeki nesnel yasaları anlamadan, bu ilişkilerin köklerini maddi üretimin gelişme derecesinde görmeden; ikincisi, daha önceki teoriler tam da halk kitlelerinin eylemlerini göz ardı etmişlerdi, oysa tarihsel materyalizm ilk kez bilimsel bir doğrulukla kitlelerin toplumsal yaşam koşullarını ve bu koşulların değişmesini araştırma olanağı sunuyordu.” (Lenin, Seçme Eserler, Cilt II, sf.32)

* * *

Tarihin gelişimini ilk kez bilimsel bir doğrulukta anlamamızı sağlayacak irdeleme, araştırma yöntemini geliştiren Hegel değil, Marx’tır.

Hegel idealisttir. Tarih felsefesi de idealisttir. Tarih ise bilimsel bir doğrulukla ancak materyalist yöntemle anlaşılabilir, açıklanabilir.

Marx, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*’da belirttiği gibi;

“Maddi yaşamın üretim tarzı, genelde sosyal politik ve entelektüel yaşam sürecini belirler. İnsanların varlığını belirleyen onların bilinci değil, tersine onların bilincini belirleyen onların toplumsal varlığıdır.” (sf. 39)

Bir idealist olan Hegel’de ise insanların toplumsal varlığı onların bilincini belirlemez, tersine onda belirleyici olan bilinçtir.

Dolayısıyla Holz’un iddia ettiği gibi “*tarihe planlı bir müdahalenin koşulları*”nı yaratan kapsayıcı bir teori ortaya koyan Hegel değil, Marx’tır.

Marx’ın *11. Tez*’de özlü biçimde ifade ettiği gibi; “*filozoflar şimdiye kadar dünyayı çeşitli biçimlerde yorumladılar, oysa mesele onu değiştirmektir*” sözünde geçen “*bugüne kadarki filozoflara*” Hegel de dahildir. Hegel, tarihin felsefesinde tarihi sadece yorumlamakla yetiniyor. Hegel de içinde hepsi de kitlelerin eylemini yani tarihe müdahalesini göz ardı etmişlerdir.

F. Engels, marksist tarihsel gelişme anlayışını özetliyor:

"... toplumsal sınıfların her zaman üretim ve değişim ilişkilerinin, kısaca çağlarındaki ekonomik ilişkilerin ürünleri oldukları; buna göre toplumun ekonomik yapısının her kez, son çözümlemede hukuksal ve siyasal kurumların tüm üst yapısını olduğu gibi, her tarihsel dönemin dinsel felsefi ve öteki fikirlerini de açıklamayı sağlayan gerçek temeli oluşturduğu görüldü. Böylece idealizm, son sığınağından, tarih anlayışından kovulmuş tarihin materyalist anlayışı ortaya çıkmış..." (Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, sf:64)

Holz, Kant'ın şu sözünü aktarıyor: *"... felsefi kategoriler, dünya ölçüğündeki kavramlardır." (sf. 41)*

Bu, her felsefi kategorinin dünyayı doğru olarak yansıttığı, kavradığı anlamına gelmez.

Holz, Hegel'de sistem ve metodun bir bütün olduğunun ve Hegel'in metodunun, onun sisteminden ayrılmayacağını ileri sürüyor;

"Hegel'in yöntemi onun sisteminden hiçbir şekilde ayrıtırlamaz." (sf. 40)

Hegel'in sistemi ve yöntemi (diyalektik) onun görüşlerini anlamak için "kendi bütünlüğü" içinde ele alınabilir. Fakat değil, Hegel'in sistemi, onun diyalektik yöntemi de idealizme bulanmıştır. Bu yöntem önceki idealist yapısından kurtarılırsa, devrime diyalektik olarak uygulanabilir. Materyalist bakış açısıyla ele alınan diyalektiğe dayanarak tarihsel gelişmeyi ve somut toplumsal koşulları anlayabiliriz.

Holz, Hegel'in spekülatif (kurgusal) felsefesinin birinci kavramını anlatırken Aristoteles'ten aktardığı pasajda soyut olan ile somut olanı anlattığı bir cümle var:

Soyut Olan, Somut Olan

"... Mantığın alanı ve özellikle de mantığın kendisi maddesel olmadıkları için farklı şeyler değildir." (sf. 48)

Somut olanla soyut olanın ilişkisini insan etkinliği çerçevesinde ele alalım.

Meta üretim tarzında, meta insan emeğinin iki yanlı niteliğini barındırır: soyut insan emeği ve somut insan emeği. Soyut emek insanlarda bulunan emektir. Aynı türden insan emeğidir, farklılaşmamış emektir, dolayısıyla aynı nitelikte emektir. Somut emek ise, farklılaşmış emektir. Ya da soyut insan emeğinin çe-

şitli emek türleri olarak çeşitli üretim dalları olarak somutlanmasıdır. Somut emeğin ürünleri (kullanım değeri) maddi özellikler olarak birbirinden farklıdır. Nitelikleri farklıdır.

Holz, yine kendisinin yayınladığı “*Dünyayı Değiştiren Düşünürler*” kitabında yer verdiği Descartes’in şu görüşünden söz ediyor:

“Descartes düşüncenin kendisine geri dönüşünü Yeniçağ’ın başlarında bilincin çıkış noktası hatta temeli kılmıştı” (sf. 49)

Bu anlayış Hegel’de de var. Düşüncenin kendine dönüşü idealisttir. Holz, Hegel’den bir alıntı yapıyor:

“Kavram için nesne, nesne için de kavram dışsal bir şeydir” (sf. 50)

Kavram dünyanın bir anlama biçimidir. Dünyanın nesnel toplumsal ilişkilerin düşünceler biçiminde yansımalarıdır.”

Holz, Hegel’in spekülasyon (kurgusal) felsefe hakkında kendi görüşlerini açıklamayı sürdürüyor:

“Hegel, <tek> olanı <bütün>lük olarak düşünmektedir, bütünü de <birlik> olarak...” (sf. 52)

Dünyanın tekliği, onun maddiliğine dayanır. Dünya maddi bir bütündür.

Metafizik anlayışta olanlar, bütünlüğü değişmez bir şey olarak düşünürler. Oysa her şey sürekli hareket ve değişim içindedir.

Sınıflı toplum açısından toplumun bütünlüğü karşıtların birliği ve savaşıdır.

Bu kitabın 57. sayfasında Hegel’den aktarılan pasajdaki idealist süprütülerden arındırıldığında ya da burada ele alınan parça - bütün diyalektik ilişkisi materyalist bir bakış açısıyla ele alındığında, tarihin gerçek kavranışına hizmet eder:

“... Kendisi için olan kavramların tek başına anlamından, tekil bilginin anlamından ve dolayısıyla bilmek durumundan bahsedilemez.” (Hegel, sf. 58)

İdeoloji, din, estetik, felsefe, politika, toplumun ekonomik temeldeki çelişki ve çatışmanın politik üst yapıda yansımalarından başka bir şey değildir. Dolayısıyla din gibi, ideoloji gibi diğer bilinen biçimlerinin dünyayı özümleme biçimlerinin onları yaratan nesnel toplumsal koşullardan ayrı bir tarihi yoktur ve ayrı olarak açıklanamazlar.

Holz, Hegel'in yansıma kavramı üzerinde dururken, şu saptamada bulunur.

"Yansıma, olması gerekenle yansıma düzeyinde ortaya çıkan imgenin birbiriyle olan ilişkisinin tamamıdır." (sf. 57)

Yansıma kavramı diyalektik materyalizmin önemli bir kavramıdır. Maddi, dışımızda olan -ki nesne dışımızda olandır- dünyanın maddiliği düşünce biçiminde yansır. Burada diyalektik materyalizmin yansıma kavramıyla, idealizmin yansıma kavramının arasındaki farkı görmek gerekir.

Materyalist ve idealist yansıma, yalnızca farklı değil, aynı zamanda karşıttır. İdealist yansıma dünyayı düşüncenin çeşitli özelliklerinin bir yansıması olarak görür. Materyalizm maddi olandan, maddi süreçlerden hareket eder. İdealizm, düşünceden bilinçten hareket eder.

Marx, Kapital'de yansımayı şöyle açıklar:

"Fikir, maddi dünyanın insan aklında yansımasından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir."

İnsanın nesnelere hakkındaki bilgisi onun basit bir kopyası, bir aynanın -optikte olduğu gibi- bir yansıması değildir. Maddi dünyanın insan zihninde yansıması ve düşünce biçimlerini alması, insanın etkin ve yaratıcı faaliyetinden kopuk olarak değerlendirilemez. Örnek olarak sanat, nesnel gerçeğin yeniden yaratılmasıdır. Gerçek, sanatta yalnızca bir ayna gibi yansımaz. İnsan onu yeniden sanat yoluyla yaratırken, ya da yansıtırken, ona, kendinden bir şeyler katar, ona kendi yaratıcılığını katar.

Bir ve mutlak olan üstüne Hegel'den bir alıntı:

"Bir olan mutlak olanın kendisidir; o varılmak istenen hedeftir.(...) Sınırlılıktan kurtulma, ancak sınırsızlığın koşullarında mümkündür." (sf. 55)

Bunun sermaye üretimindeki görünümü şu şekildedir: Kapitalist sınırlı olan, belirli bir miktar belirli bir nicelik olan sermayesini işçilerin sömürülmesi yoluyla artı-değerle büyütme, mutlak servete ulaşmak için sürekli daha fazla artı-değer elde etmek için işçinin gerekli emek zamanını düşürme, emek gücü değerini en alt düzeye indirme eğilimindedir.

SEZGİ VE BİLİMSEL GÖRÜŞ

Holz, Hegel’de geçen sezgi kavramına yer verirken, Marx öncesi felsefede bu kavramın ne kadar büyük bir yer tuttuğunu da göstermiş oluyor.

“... Felsefi bilgiye göre söz konusu sezgi, hem zihnin hem doğanın, hem de bilincin ve bilinçsizliğin bir etkinliğidir. O her iki dünyaya da yani düşünsel olanın yanı sıra gerçek olana da aittir (düşünseldir, çünkü zihinde özgürlüğe kavuşur; gerçektir, çünkü konumu nesnel bütünlükte, zorunluluklar zincirinin bir halkası olarak tümdengelimle edinir).” (Hegel, sf.60)

Sezgi, gerçeği doğrudan anlama yetisidir. Sadece dolaylımsız bilgiyle değil, dolaysız ve dolaylı bilgiyle ilişkisi içinde ele alınmalıdır.

Bir olgu, bir nesnel gerçek ya da insanların karşısına çıkan bir sorun hakkında bilimsel bir bilgi, bilimsel bir görüş bir tahmin ortaya koyarken sezginin buradaki rolü görmemezlikten gelinemez.

Sezgi, mantığa dayandırılmadan havada kalır. Ama aynı zamanda insanın etkinliğiyle pratikle bağı içinde ele alınmalıdır. Teoride olduğu gibi sezgi yoluyla elde edilen bilginin doğruluğu pratikte sınanmalıdır. Pratik sezgisel bilginin de doğruluğunun ya da yanlışlığının ölçütüdür.

Sezginin temelinde daha önce insanlığın yaşadığı deneyimlerin ve zihinsel gelişmenin yoğunluğu vardır.

TEORİNİN PRATIĞE UYGULANMASI

Hegel’in spekülâtif felsefesi spekülâtif özelliği nedeniyle, idealist gözlemciliğe, teolojiye yol açmıştır, yozlaşmıştır. Bunun yanında Hegel kendinden olan şeyi kucaklayan, yani nesnel olanı kucaklayan bir açıklama da yapmıştır. Spekülâtif felsefe ilk çağlarda dış dünyayı anlamanın yollarından biri olarak görülmüştür.

Diyalektik ve tarihsel maddeci anlayış, marksist felsefi bakış, insanın dış dünyayla ilişkisini, insan etkinliği yoluyla çözümler.

Hegel, teorik olarak formüle edecek bir sorunla uğraşmamıştır, onun elinde sadece diyalektik vardır. O da mistik bir örtü içindedir.

Akla uygun hale gelmiş diyalektiğin yani materyalist bakış açısına dayandırılan diyalektiğin toplumsal yaşam alanına uygulanması gerekir.

Teori toplumsal mücadele alanına uygulanmadan, dünyayı değiştirmenin bir aracı, bir silahı haline gelmez. Başka bir anlatımla, materyalist bakış açısına dayanan diyalektik, devrimci bir sınıfın elinde, dünyayı değiştirmede bir silah olur.

Marksizm, teoriyi somut toplumsal koşullara uygular; onu maddi bir güce dönüştürür.

Soyut olanı, kendini somut olana, pratiğe, sosyal pratiğe uygulamak ister. Toplumsal devrimi soyut formülasyonlardan çıkarıp devrime uygulamak gerekir.

Holz, Hegel felsefesini irdelemeyi sürdürüyor. Bu kez, Hegel'in "*Esas Metafizik Hakkındaki Düşünceleri*" üzerinde duruyor.

Bu bölümde; Hegel'in, eski metafizikçilerin şeylerin tek yanlılığı görüşleri karşısında, Hegel'in kendi bütünlüklü görüşlerini koyuyor.

"Felsefede sıklıkla karşılaşıldığı gibi, bütünlüğün yanı başına dikilen tek yanlılık, kendisinin onun karşıtı olarak özgün ve kesin bir şey olduğunu iddia eder. Halbuki bırakalım tek taraflı olanın kesin ve kendisi için olmasını, aksine o bütünlükte içerilen, aşılmış olandır. Düşünsel metafiziğin ortaya koyduğu dogmatizmin ayırt edici özelliği, onun tek taraflı olan düşünce yapılarını yalıtılmış bir şekilde muhafaza etmesidir; idealist spekülatif felsefe ise düşünsel belirlenimin soyut tek yanlılığını da kapsayan bütünlüğün ilkesine sahiptir." (Hegel, sf.63)

Metafizik düşünme yöntemi tek yanlıdır ve diyalektiğe karşıdır. Metafizik düşünme yöntemi, bilmenin herhangi bir yönünü mutlaklaştırır onu değişmez olarak kavrar. Oysa doğa ve toplum sürekli hareket, gelişim ve değişim halindedir.

Metafizik düşünme yöntemine en büyük darbeyi vuran Marx ve Engels'in geliştirdikleri, diyalektik ve tarihsel materyalizmdir.

Marx öncesi filozoflar -buna Marx öncesi materyalist filozoflarda dahildir - düşüncelerini topluma uygulamadılar. Bunu bilimsel komünizmin kurucuları Marx ve Engels yapmıştır.

Holz'un, Hegel'in felsefi saptamalarından yola çıkarak ulaştığı şu sonuç buna bir örnektir:

"... ve felsefenin söz konusu içeriğinin birbirinden farklı bilim disiplinlerinin elde ettikleri çok çeşitli sonuçlar değil, fakat onların bir biriyle ilişkisinin ilkeleri, ortaya çıkışı, hareketi ve değişiklikleri olduğudur." (sf.63)

Bir de Marx'ın kendi diyalektik materyalist görüşlerini topluma nasıl uyguladığına bakalım.

Marx, *Kapital*'de kendi yönteminin uygulamaya geçirilişini açıklıyor:

"Burada söz konusu olan yasaların kendileridir, kaçınılmaz sonuçlara doğru katı bir zorunlulukla işleyen bu eğilimlerdir." (Kapital)

Marx'ın yöntemini *Kapital*'in Rusça baskısını hazırlayan yayıncının ifadelerinden dinleyelim:

"Marx için önemli olan tek şey, incelediği olguların yasasını bulmaktır; bu olgular, belli bir tarihsel dönemde belirli bir biçim ve karşılıklı ilişkiler içerisinde oldukları sürece, onun için önemli olan, yalnızca onlara egemen olan yasa değildir. Onun için daha önemli olan bunların değişimlerinin ve gelişmelerinin, yani bir biçimden başka bir biçime, bir ilişkiler düzeninden, farklı bir ilişkiler düzenine geçişlerinin yasasıdır." (*Kapital, Cilt-I*)

Kapitalizmin gelişimi, Marx'ın düşüncelerini parlak bir şekilde doğruluyor, daha doğrusu bu görüşlerin doğruluğunu onaylıyor.

Marx, *Kapital*'de kapitalist üretim biçimini, önce (I. Ciltte) sermayenin üretim sürecini ele alıyor. II. Ciltte sermayenin dolaşım sürecini ele alıyor. III. Ciltte de bir bütün olarak kapitalist üretim sürecini ele alıyor.

Marx, diyalektik ve tarihsel materyalist yöntemine dayanarak kapitalist üretim tarzını işte bu şekilde bir bütün olarak ortaya koyuyor.

TEKİLLİK VE BÜTÜNLÜK

Holz, Hegel'in tekillik ve bütünlük yaklaşımını, Leibniz ve Spinoza'nın bu konudaki anlayışlarıyla karşılaştırarak ele alıyor. Holz'un eserinde titiz bir çalışma yaptığı anlaşılıyor.

Holz, Leibniz'in görüşlerini irdeliyor:

"Böylece Leibniz, birçok tekil kimliklerin ve reel genelin tek ve aynı dünya içinde uyumlu oldukları karşılıklı olarak birbirinde var olan, bunların, genelin kendi farklılığındaki momentleri olarak yapılandırılan ve tekil varlıkların bir bütün içinde var olduğu bir dünya modelinin tasarımına ulaşmaktadır." (sf.71)

Leibniz'in tekil ve bütün ilişkisini toplumsal ilişkiler alanında izleyelim.

Kapitalist toplumda bireyle toplum ilişkisi çatışmaya dayanan bir ilişkidir. Toplum, bireylere yabancılaşmıştır. Toplum sınıflara bölünmüştür. Toplumdaki her birey, bu sınıflardan birine girer. Dolayısıyla böyle bir toplumda bireyin bireyle, bireyin toplumla uyumlu ilişkisi olamaz.

Ancak toplumun üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayanan, sınıfların olmadığı, karşıtlığın geride kaldığı, yaşamın bu daha yüksek biçiminde her birey toplumun bir üyesidir; dolayısıyla toplumla bireyin uyumu sağlanmıştır. Bu toplumda herkes farklılıklarıyla birlikte yer alır. Farklılıklar bireyler arasında ve toplumla bir çatışmaya yol açmaz. Bu toplumu tasarlamaya

gerek yoktur, toplumsal üretici güçlerin evrensel gelişimi bunun koşullarını oluşturmuştur. Ancak bu toplumda, yeni bir toplumsal birlik ve bireysellik gerçekleşebilir.

“Benim açımdan çok daha önemli olan şey, Hegel’in, bir şeyin ya da cismin özünün ortaya konmasının, onun ne olduğunun basit bir ‘ortaya - koymak’ ya da ‘kendisini-göstermek’ şeklinde olmadığını, aksine onun, bir başka şey üzerindeki ya da kendi içindeki (kendi ifadesiyle - dışa vurum olarak) etkisinin dünya ilişkilerinin değişim sürecindeki belirlenimi olduğu vurgusudur. Nesne ancak bu şekilde aynı anda özne olarak kavranabilir ve bir tarihe sahip olabilir.” (sf. 72)

Holz’un, Hegel’in ve Leibniz’in bu konudaki görüşlerini nasıl daha ileri götürdüğünü anlattığı bu pasajı çok öğreticidir.

Bu diyalektik düşünce kendini toplumsal yaşamda şu çizgilerle ortaya koyar:

Kapitalizmin ekonomik krizleri, basit bir gelişme olarak kavranamaz. Kapitalist üretim kendi içinde daima, kapitalizmin ekonomik krizlerini içeren koşulları içerir. Ekonomik krizler, kapitalist üretimin iç çelişkilerinin patlama biçiminde dışa vurumudur. Sık sık yinelenen toplumsal olayların temelinde daima içsel bir zorunluluk yatar.

Emekçi sınıfın, kapitalist sınıf egemenliğine ve kapitalist sınıf düzenine karşı yürüttüğü sınıf savaşı, sınıf eyleminin üst biçimleri olarak devrimci ayaklanmaları, isyanları, kısaca devrimci pratik basite alınamaz. Kapitalizmin bağrında ortaya çıkan emek sermaye uzlaşmaz çelişkisinin eylemlerle devrimci pratik olarak dışa vurması, açığa çıkmasıdır. Hareket halindeki, eylem içindeki proletarya devrimin hem nesnesi hem de öznesidir.

Ele aldığımız konuyla bağlantılı olarak Lenin, Leibnizin bütün dünyanın bir teksellik içinde cevherde yansıdığı yani sonsuzluğu çekirdek halinde kendinde barındırdığı görüşünü dikkate alarak şunları söyler:

“İdealizmine ve klerikalizmine rağmen bir çeşit hem de çok derin bir diyalektik var burada.”

Yaşamın maddi üretimi -kapitalist üretim biçimi olarak kendi çelişkilerini, dolayısıyla kendi yıkılış öğelerini, kendi dağılışını kendi içinde taşır. Bu maddi üretim biçimi sürdükçe, ondan doğan çelişkiler var olacaktır. Kapitalizmin çelişkilerinden, bugünkü toplumsal ilişki biçiminden, yarattığı sonuçlardan kurtulmak için kapitalist üretim biçimini dönüştürmek gerekir. Bir nitelikten başka bir niteliğe geçilmeli.

Holz, bütünlük kavramının Leibniz, Spinoza ve Hegel’de ele alınışını değerlendirirken, şu dikkate alınacak sözleri ediyor:

“Dolayısıyla bütünlük de tarihsel olmaktadır; çünkü o, birbirini takip eden manifestolarıyla birlikte varlık olabilmektedir ve nitekim manifestolarından herhangi birinin somut değişimi, onun da değişimi demektir.” (sf.74)

Doğada ve toplumda her şey sürekli hareket ve değişim halindedir.

Dolayısıyla bu diyalektik, her somutu her şeyi tarihsel yapmaktadır, yani geçici bir şeyden başka bir şeye dönüşür.

Her toplum biçimi tarihsel olarak belirlenmiş bir toplum biçimidir. Her toplum bir alt biçimden bir üst biçime doğru ilerler, dönüşüme uğrar.

Kapitalist toplumun maddi varlık koşulu, ücretli emeğin sömürülmesine dayanır. Yani ücretli emek kapitalizmin manifestosudur. Ücretli emeğin havaya uçurulması, kapitalist toplumun havaya uçurulması demektir. Özel mülkiyetin, toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi, kapitalist toplum düzeninin havaya vurulması, proletaryanın devrimci diktatörlüğüne dayanılarak sınıfların ortadan kaldırılması -işte bu da dünya proletaryasının manifestosudur.

KORUNMA VE GENİŞLEME

Devam.

“Ancak ileri doğru belirlenim sürecinde aşılan varlık silinip gitmiyor. Çünkü gelişme sürecinde, kaynaklık edenle bağlantılı olanlar sonradan ortaya çıkanın da varlık koşullarını oluşturmaktadırlar; ve hatta gelişmekte olanın durakları olarak da korunmuş olmaktadır.” (Holz, sf.74)

Hegel, konu üzerinde, bir yerde şunları söylüyor:

“<< Aufheben >> sözcüğü dilde iki anlam taşır. Hem “saklı tutmak”, “korumak”, hem de “durdurmak”, “son vermek” demektir. Korunmuş şey bir şeyin kendi dolaysız varoluşundan... Ve böylelikle de dış varoluşun etkilerinden çekilip alınması demek olan olumsuz öğeyi kendisinde zaten kapsamaktadır. Demek oluyor ki, aşılmış terim, aynı zamanda, yalnız dolaysız varoluşunu kaybetmiş, ama bu yüzden yok olmamış bulunan korunmuş bir şeydir.”

Marx'ın konuyu ele alışı:

Sermayenin üretim süreci:

“Değer bu yüzden, böyle bir süreçte etkin bir etmen olur ve bazen para, bazen meta biçimine girer, ama bütün bu değişiklikler boyunca kendisini korurken ve genişletirken her zaman kimliğinin saptanabileceği bağımsız bir biçime sahip olması gerekir. İşte bu biçime, o, ancak para biçiminde sahip olabiliyor.” (Kapital-I, sf.187)

Değer, bir üretim ilişkisidir. Kapitalist üretim ilişkisi değişince, değişim değeri de ortadan kalkar. Değer ancak kapitalist üretimde kendini korur ve artı-değerle çoğalır, büyür. Üretim araçlarının değeri (değişmeyen sermaye) üretim sürecinde kendini korur, ürüne aktarılır. Ama bu kendini koruma, üretim araçlarının kapitalist niteliği çerçevesinde geçerlidir. Üretim araçlarının kapitalist niteliği ortadan kaldırıldığında, ortada ne değer, ne de onun kendini koruması ve büyütmesi kalır.

KAPİTALİST ÜRETİMİN SINIRLARI

İleriki sayfalarda Holz, Hegel'in “yansıma” kavramı üzerinde dururken, bunun uygulaması olarak aynadaki yansımaya gösterir:

“Işık kendisini var etmekte, ışığın kendisini var etmesi de kendisini var etmenin aracı olan aynayla birlikte var etmektedir; ve bu karşılıklı oyun sonsuz ilke olarak devam eder, sadece aynanın sınıрыyla, onun çerçevesiyle sınırlanır.” (sf.80)

Nasıl ki, ışığın yansımasının sınırı aynanın kendisiyse, sermaye üretiminin sınırı da, sermayenin kendisidir.

Kapitalizm, tarihsel olarak belirlenmiş bir üretim biçimidir.

Toplumsal üretimin kapitalist biçiminin sınırı var, fakat toplumsal üretimin değil. Toplumsal üretimin kapitalist biçimine son verildiğinde, toplumsal üretim sosyalizmde devam eder.

Holz konuyu sürdürürken, konunun özeti sayılan şu ifadeleri kullanır; daha doğrusu Hegel'in görüşlerini yorumlar:

“Var olan şey ancak bir başka şeye göre varlıktır.” (sf.80)

Maddi bir ürün, meta olan bir ürün toplumsal emeğin ölçütleriyle ölçümlenen değişim değeri, ancak pazarda, değişim sürecinde, başka bir meta ile karşılaşınca, yani alım ve satım ilişkisi içinde kendi varlığını ortaya koyabilir. Meta ürün, satılmazsa, yani para biçimine girmezse, kendini gerçekleştiremez.

DÜŞÜNCE SÜRECİ

Holz, materyalist bir düşünceye sahip olmakla birlikte, düşünce terimi üzerine olan görüşleri, marksizmin yetkin bakışından uzak.

“Düşünülen her şey, belirli bir şeyin düşünülmesidir.” (sf.81)

Düşünce kendi dışında olanı, nesnel dünyayı yansıtır. Yani nesnel olandan, nesnel gerçekliğin dışında nesnel olanı düşünen değil. Kendi dışındaki nesnel gerçekliği teori, sanat, estetik vb. çeşitli bilinç biçimleri yoluyla yansıtır -dünyanın özümleli biçimleri nesneyi, nesnel toplumsal süreçleri yansıtırken, düşünce, aynı zamanda, gerçeklik karşısında etkin bir rol oynar. Düşünme süreci etkin bir süreçtir.

Hegel’in idealist felsefesi kendini ele alınan konunun birçok yerinde gösteriyor. Hegel’in “yansıma” kavramı idealistçedir ve kendini şu şekilde ifade ediyor:

“İdea kendisini doğada ya da tinde özgün bir şekilde gerçekleştirirken ‘akışkandır’; diyalektiktir, dolaylıdır, tarihseldir...” (Holz, sf.84)

Düşüncenin doğaya yansıması, ya da doğanın düşüncenin yansıması olması, idealistçedir. Materyalistçe olan, doğa’nın düşünceye yansımasıdır.

Toplumun gelişiminin diyalektiği şu şekildedir. Toplumun çelişmeli evrimi en sonunda politik bir devrime -toplumsal devrimin başlangıcı olarak- varır zorunlu olarak. Devrim program olarak, yani soyut formül olarak, somut nesnel toplumsal koşullardan yola çıkılarak ifade edilir. Ve devrimci eylemle, devrim programı, devrimin soyut formülasyonu pratiğe uygulanır. İşte bu diyalektik bir kavrayıştır. Devrim ise ülkenin somut tarihsel koşulları nedeniyle özgün olarak gerçekleşir. Rusya’da 1917 Şubatında işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü, özgün bir yolla gerçekleşti.

Devrimden sonra Rusya’da ikili iktidar ortaya çıktı. Resmi iktidarın yanında ikinci bir iktidar, fiili iktidar, işçi ve köylü temsilcileri sovyetlerinin iktidarı belirdi. Böylece devrim özgün bir yolla gerçekleşirken, Bolşeviklerin formüle ettiği işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü de, farklı bir biçimde gerçekleşti.

“HEGEL’İN METAFİZİĞİ VE FRANSIZ DEVRİMİNİN RUHU”

“Hegel’in argümanı, aklın, devrimci değişimin ta kendisi olduğu yönündeydi; dolayısıyla o hem metafizikseldir hem de bugüne kadar ki metafiziğin eleştirisini içermektedir.” (sf.86)

Bu şekilde özetliyor Holz, Hegel’in görüşünü.

Hegel’in “akıl” kavramı idealisttir. O toplumun pratiğini -mesela burada işlediği Fransız devrimini- aklın manifestosu olarak nitelendirir. Nesneden, nesnel koşullardan, maddi koşul, olgu ve süreçlerden ayrı görüldüğü için “akıl” anlayışı idealisttir.

Toplumsal devrim, toplumun dönüşümü pratik bir iştir. Halk eylemini gerektirir.

Engels’in; Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm’de parlak bir şekilde belirttiği gibi;

“Düşünceyi, düşünen bir maddeden ayırmak olanaksızdır.”

ZAMAN VE MEKAN

Hegel sisteminde zaman ve mekan idealistçe konuyor:

“Bu nedenle de tin zorunlu olarak zamanda belirmektedir (...) Dolayısıyla zaman, kendini tamamlayamamış olan tinin kaderi ve zorunluluğu olarak görünmektedir.” (sf. 88)

Görüldüğü gibi, Hegel zaman ve mekanı, tin’in kendini gerçekleştirme zorunluluğu açısından bakar. Tin ya da fikri, doğa’nın maddi gerçeğin dışında ondan bağımsızca, yani idealist biçimde ele alır.

Zaman ve mekan, madde’nin temel varoluş biçimidir, madde’den ayrılmaz. Bu nedenle neseldir. Nesnelere birbirinin dışında durur, yan yanadır; oluşum arka arkaya gerçekleşir. Bu nedenle zamanın (ve tarihin) çarkı geriye çevrilemez.

Lenin: *“Dünyadaki hareket halindeki madde’den başka bir şey yoktur ve madde zaman ve mekan içinde hareket edebilir.”* Evren maddi bir bütündür.

Hegel, “*zaman*” kavrayışını işlemeyi devam ettiriyor:

“Zaman, karşıtlığı ve çatışmayı durmaksızın içine alır. Ve zaman içinde var olmak demek, karşıtlığı ve çeşitliliği içermektir, sonsuzluk ise hemen onun dışına düşer.” (s.90)

Zamanın, insanlık tarihinde ele alınışı. Sınıflı toplumlar, toplumsal sınıfların karşıtlığına dayanır. Diğerlerinin ardından oluşan kapitalist toplum, proletaryayla kapitalistler arasında çelişki ve çatışmaya dayanır. Ama toplum, tarihin, gelişmenin belli bir dönemine aittir. İçinde taşıdığı çelişkilerin gelişmesiyle çözümlenip dağılır. Kapitalist toplum dağılınca, daha doğrusu ortadan kalkınca, onun hareketi de, çelişki ve çatışma ortadan kalkmış olur.

“İnsanoğlunun hem kendisi hem de insanlık tarihi açısından görevi, hem hakikati göstermek hem de onu kendi şahsında gerçekleştirmektir; ayrıca felsefi olarak tarih teorisini, her somut durumda geçmişin aşıldığı şimdiki zamanda ortaya koymaktır,” diyor Holz, Hegel’i yorumlarken.

Bizim de konumuz şimdiki toplumdur; yani kapitalist toplumdur. Söz konusu olan şimdiki toplum olunca; bu toplumun maddi temelleri üzerinde yükselen proletaryanın toplumsal devrimler çağından da söz etmemiz gerekiyor.

Şunu da çağımızın bir gerçeği olarak belirtmemiz gerekiyor: çağımız bir taraftan eski toplumun varlığının sürdürmesine hem de onun yanında, ona karşıt olarak yeni bir toplumun doğuşuna, sahne oluyor.

Başka bir deyişle, çağımız eski toplumdan (kapitalizmden), yeni bir topluma (komünist topluma) geçiş çağıdır.

Ancak bu gelişmelerin tümünden söz ettiğimizde şimdiki zamanın, bugünkü tarihsel sürecin gerçeğini belirtmiş oluruz.

AYNI MADDİ KOŞULLAR

Aşağıdaki saptama -gerçek durumun saptanması- metafiziğin eleştirisi ve onun geçersizliğini ortaya koyar:

“... Onun varlık olma hakkı, aynı zamanda onun yıkıma uğramasının koşullarıdır da. Bir şeydeki dönüşümle birlikte söz konusu mutlak varlık da dönüşüme uğramaktadır...” (sf:91)

Maddi varlığı oluşturan koşullar, aynı zamanda onun yıkılış koşullarıdır. Sermayenin üretiliş koşulları, onun büyümesini sağlayan maddi koşullar, aynı

zamanda, onu çöküşe götüren koşullardır. Bu niçin böyledir? Çünkü, maddi toplumsal koşulların gelişmesi, o noktaya varır ki -ve varmıştır ki- kapitalizm toplumsal güçleri denetleyemez, onları yönetemez duruma gelir ve üretici güçleri elinden kaçıır. Çok büyümüş olan modern üretici güçler, kapitalist kabuğa sığmaz ve bu üretici güçler ancak toplumun ortaklaşa denetimine alınabilir.

Kapitalizm sonsuz bir üretim biçimi değildir; her maddi varlık gibi, bu üretim biçimi de tarihseldir, tarihin belli bir dönemine aittir. Ve değişmek zorundadır.

“Dolayısıyla tarihin teorisinin ve varlığın tarihselliğinin aynı zamanda geleneksel metafiziğin eleştirisi olması kendiliğinden anlaşılır.” (sf:92)

Holz, Hegel’in Enzyklopedie’de şunu söyler:

BÜTÜN TARİH

“dünya tarihi (...) bütünüyle tinin zaman içindeki oluşumdur.” (sf:94)

Gerçek anlamda dünya tarihi nedir? Marks’ın sözleriyle:

“... Bütün tarihin, insan doğasının sürekli bir dönüşümünden başka bir şey olmadığını...” belirtir, diyalektik ve tarihsel materyalizm.

İnsanın üretici etkinliği birbiriyle olduğu gibi, doğayla giriştiği bir etkinliktir.

İnsan, doğayı değiştirirken, kendisini de değiştirir.

İnsanın düşüncesini belirleyen, onun toplumsal varlığıdır.

Holz’un yorumlamasıyla Hegel’in “aşılma” kavramı:

“Dünya tarihi, mutlak negatife manifestosudur; çünkü o, süreç içinde ortaya konan özgün olandaki aşılmadır. Dolayısıyla dünya tarihi özgün olanın aşılmasıdır, devrimcidir ve bu nedenle de tarihin sabit olanı, hareket etmeyi yıkmayı ve onu tinin yeni bir biçimiyle değiştirmesidir. Mutlak olanın zamanlaştırılması, dünyanın devrimci yasağıdır, ki bu aynı zamanda sadece kimliğin kimliğindeki ve yok-kimliğindeki kendisidir-” (sf. 96)

Tarihin materyalist kavranışı şu şekildedir; sınıflı toplumların temelindeki çelişkinin sadece negatif çözümü değil, olumlu çözümü de vardır. Marx, *Kapital’in III. Cildi*’nde bunun örneğini ele alır.

Toplumsal üretimin her özgün biçimi tarihin akışı içinde kendi çelişkilerinin gelişmesiyle çözümlenip dağılır. Ve yerini, toplumsal üretimin yeni bir özgün biçimine bırakır. Her yeni üretim biçimi, gelişmesi boyunca, eski üretim biçimini dönüşüme zorlar ve böylece, eski toplumun dönüşümünde devrimci bir rol oynar.

Burada, kapitalist üretim biçimi, feodal üretim biçiminden ayırt edilmelidir. Feodal kendini geliştiremediği, varlığını koruduğu için tarihsel gelişme tarafından yıkıldı. Kapitalist toplum ise, gelişerek, kendi gelişmesinin sonucu olarak kendi yıkılışını hazırlar.

Devamla;

“Tin’in zamanlaştırılması irade olarak, bir formdan bir başka forma doğru ilerleyerek ve bunu yaparken de sınırlılığını aşan bir çaba (...) olarak ortaya çıkmaktadır.” (sf. 96)

Burada kullanılan “tin’in zamanlaştırılması” görüşü idealisttir. Ancak belli bir tarihsel dönemin (her tarihsel dönemin) kendi düşünce biçimi, ilkesi vardır.

Tarihsel gelişme, gelişmenin akışı içinde ortaya çıkan olaylar, belirli bir tarihsel çerçeve içinde ele alınabilir.

Tarihsel olarak belirlenmiş ekonomik ve toplumsal dönemin yerini, ondan daha ileri ve yüksek bir dönem almaya başladığı içindir ki, yeni, devrimci düşünceler, eskilerinin yerini alır. Her dönemde görülen devrimci fikirler ortaya çıkan devrimci sınıfın fikirleridir.

NESNEL DEĞİŞİM VE PROLETARYANIN GÖREVLERİ

“Belli bir tarihsel çağda” -diyor Holz-

“eskinin yıkıldığı ve tinin yeni bir çehre edindiği doğum saatlerinde... bir belirlenimden karşıtına dönüşüm gerçekleşmektedir; ve karşıt olan mutlak özgürlüğün dayanılmaz hakikatidir.”

Ve Hegel’den şu görüşü aktarır: *“Mutlak özgürlüğün söz konusu bölünmez tözü, dünyanın tahtına kurulur ki, bu anlarda ona hiçbir güç karşı koyamaz.” (sf. 97)*

Tarihin değişimini düşünceye göre ele alan idealist ilke yerine, düşüncenin durumunu tarihin, maddi üretici güçlerin değişimine göre ele alan diyalektik ve tarihsel materyalizme dayanarak açıklanabilir yeninin eskinin bağrından doğuşu.

Özel mülkiyete dayanan toplumlar, karşıt sınıflı toplumlardır. Toplum kendi karşıtını kendi içinde taşır. Eskinin yerini alacak olan karşıtı, eski toplumsal koşulların içinde gelişir ve eskinin yerini tamamen alma eğilimini taşır. Bu maddi koşullarda, yeninin doğumu -ne kadar sancılı ve sıkıntılı olsa da- kaçınılmaz hale gelir. Bu, yeni olanın, kendini eskinin ilişkilerinden kurtarması, özgürleştirmesidir. Bu süreçte, hiçbir güç toplumsal devrimi, yeninin doğmasını önleyemez.

Burada proletaryanın tarihsel görevi, toplumsal üretici güçleri, kapitalist niteliğinden kurtarmak, onları günümüzün bir görevi olarak, sermayeye olan tutsaklıklarından kurtarmak, özgürleştirmektir.

DEVİRİMİN NESNEL YASALARI VE İRADE

Fransız devriminin çağdaşı olan Hegel, devrimin bir zorunluluk olduğunu belirtir:

“Bir sonraki soru şöyle devam etmektedir: Nasıl oluyor da irade bir zorunluluk haline gelmektedir? (...) insanoğlu, iradenin bir amacı olarak belirli bir talep öne sürmektedir; çünkü saf irade, hem kendi karşıtıdır hem de kendisi olmayan kendi muhtevasını içerir. Bu haliyle o göstermelik iradedir.” (sf.99)

Devrim salt iradi bir olay değildir. Devrimlerin nesnel toplumsal temeli vardır. Toplumun nesnel yasalarının gelişimi bir devrim zorunluluğu noktasına varmadan, salt irade devrimi başaramaz.

Devrim, geçmiş ilişkilerden köklü kopuştur. Ama bu kopuş noktasına gelen, eski toplumun çelişmeli evrimidir. Tarihin öznesi bu koşullar altında, etkin bir rol oynar. Toplumun evrimini, politik devrim (giderek toplumsal devrim) yoluyla, kesintiye uğratar. Ve yeni bir temelde, toplumun sürekliliğini sağlar. Devrim gerçekleşmiş, toplum dönüşmüştür. Özne, bir toplumdan, yeni ve daha yüksek bir topluma geçişin iradesidir.

GELECEĞE GEBE

Holz, “*Metafiziğin Siyasal Boyutları*” başlığı altında, metafiziğin Hegel tarafından eleştirisine değinirken şu saptamaları yapıyor.

“... Dünya, hiçbir zaman hakkında edinilmiş bilgilerle bitmiş ve bütünlüklü hakikat değildir. Dünya kavramı, onun zamansallığını da içerir; Leibniz bile buna dikkat çekmişti: ‘Şimdiki zaman geleceğe gebe ve geçmişle yüklüdür.’” (sf.100)

Dünyanın (doğanın), toplumun ve düşüncenin gelişimi ve hareketi metafizik yöntemle değil, diyalektik materyalist yöntemle kavranabilir ve açıklanabilir. Metafizik, dış dünyanın, nesnelere durağanlığından hareket eder.

Hareket maddeden ayrılamaz. Toplumun maddi yaşamındaki gelişme ve hareketi somutta gözlemlemek gerekir. Diyalektik ve materyalizme dayanarak somut sorunları formüle etmeliyiz.

Dünyanın oluşumu devam ediyor. Dünyanın maddi gerçeği -ki bunu yani gerçeği bir süreç olarak anlamak gerekiyor -hakkında daha fazla bilgi edinmek için var olan bilgilerimizi sürekli geliştiririz. Bu nedenle, bilimin son taşını döşediğini söyleyemeyiz.

Bir toplumdaki söz ederken, şu soruyu sormalıyız: Hangi aşamadaki toplum. Her toplumun kendi iç gelişme aşamaları vardır. Komünist toplumdaki söz ederken, onun alt aşamasından ve üst aşamasından söz ederiz. Sosyalizmden söz ederken, onun eski toplumdaki doğduğu aşama ve daha ileriki gelişmiş sosyalizm aşamasından söz ederiz. Her somut olayı, gelişmeyi belli bir tarih (zaman) çerçevesinde ele alırız.

Bugünkü toplum geçmişin tüm çizgilerini kendi içinde taşır. Böylelikle, bugünkü toplumu (kapitalist toplumu) incelerken, geçmiş toplumlarda ortaya çıkan (nüve halinde) bir olgunun bugün nasıl gelişip en olgun biçimini aldığını açıklamış oluruz.

Uzlaşmaz karşıtlıklara dayanan -emek sermaye karşıtlığı- bugünkü toplum, geleceğe, yani daha üstün bir topluma gebedir. Çünkü böyle bir geleceğin tüm koşullarını kendi içinde taşır ve olgunlaştırır.

KENDİ ZAMANININ KOŞULLARINA BAĞIMLI OLMAK

Holz, Hegel'in dikkat çeken şu gözlemini aktarıyor:

"Şahıslara gelince, herkes bir şekilde kendi zamanının çocuğudur; aynı şey felsefe için de geçerlidir, yani kendi zamanının düşüncelerle kavranmasıdır." (sf. 101)

Her insan kendi zamanının koşullarına bağımlıdır. Ama insan kendi zamanının koşullarına boyun eğmemiştir, bu koşulları dönüştürme eğilimi taşımıştır.

Her çağın düşüncesi, o çağın gerçek ilişkilerini yansıtır. Ama her çağ aynı zamanda, kendi içinde, karşıtı da taşır. Her çağda, egemen sınıfın, egemen düşüncelerine karşı, onunla çatışma ve çelişki içinde başka bir düşünce de ortaya çıkar.

Holz, burada Ritter'in, metafizik tanımını aktarıyor ve kendi metafizik kavrayışını sunuyor:

"Metafizik, devrimin kavramıdır, yani pozitif alandaki negatiftir. Gerçek devrim ise, mevcut gerçeğin yadsındığı etkinliktir." (sf.102)

Öncelikle belirtmek gerekirse, metafizik, diyalektiğe karşıttır. Geçmişte bir düşünce yöntemi olarak kullanılmakla birlikte, iflas etmiştir. Doğa bilimlerinin ve toplum bilimin gelişimiyle birlikte tamamen çökmüştür.

Toplumsal devrim, toplumun değişmezliğinin değil, gelişme, hareket ve değişimin bir ürünüdür. Hareketi ve değişmeyi sağlayan çelişkidir. Metafizik bunu kabul etmez. Devrimin ve devrime yol açan toplumsal gelişme diyalektikle açıklanır. Diyalektik, olaylar, olgular, gelişmeler arasında nesnel bağ olduğunu; olayların karşılıklı bağ ve etkileşim içinde olduğunu, bir belirlenimden başka bir belirlenime geçiş, yani bir dönüşüm yaşadığını belirtir, fakat metafizik bunları yadsır.

Hegel'in "Hakikat" Anlayışı, ya da Terimi:

"Doğrudan ve tekil olarak görülen bazı düşünce belirlenimleri en son belirlenimlerdir. Hakikat ise kendiliğinden de görüleceği gibi, sonlu olanda ifade edilmeyen ve dolayısıyla bilince yansımayan sonsuz olandır." (s.103)

Hakikati, "insan bilincine yansımayan" olarak görmek idealizmdir. Nesnel gerçek insan düşüncesinden bağımsız, fakat insanın, bilgilenme sürecinde ortaya çıkar. Nesnel gerçek, nesnel evrenin yasalarının özelliklerinin insan bilincinde doğru olarak yansımastır.

Nesnel evrenin insan bilgisine yansımaya, birbirine bağlı çeşitli aşamaları olan, çeşitli yönleri olan bir süreçtir. Bir süreçtir, yani sürekli hareket, değişim ve dönüşüm içindedir.

Maddeci diyalektik sorunu şöyle koyar, bilgilenme yolunu;

"Gözlemden soyut düşünceye ve oradan da pratiğe, işte doğrunun, nesnel gerçeğin bilinmesinin diyalektik yolu budur." (Lenin)

Holz, sayfa 104'te düşüncenin akademik geleneğe bağlandığını belirtiyor.

Düşüncenin akademiye bağlanması, düşüncenin canlılığını, zenginliğini, çok yönlülüğünü öldürür; düşünceyi (teoriyi) donuklaştırır, kalıplaştırır. Düşünce, canlı yaşamla, canlı bağı içinde gelişme gösterir.

Deneyimle sınırlanmış bir düşünceden söz etmiyoruz. Soyut düşünce, mantıklı olan, mantık, gerçeği kavramamızı sağlar. Fakat Lenin'in yukarıda aktardığımız yöntem çerçevesinde:

GERÇEKLİĞİN YADSINMASI

"Gerçek devrim" -diyor, Holz- "mevcut gerçekliğin yadsınmasıdır, onun sadece mutlak kavramın bütünlüğündeki bir moment olarak aşılması değil." (sf.106)

Bu, devrimin doğru kavranışıdır. Biraz daha ilerletelim. Yadsınma, basit bir hayır demek değildir. -ki anarşistler mevcut gerçekler karşısında "hayır de" ya da "reddet" anlayışıyla gerçek yadsınmanın, yani devrimin çok gerisine düşüyorlar. Yadsınma ya da devrim, geçmişten köklü bir kopuş, eski toplumsal yapının yerine, yeni bir toplumsal yapının konmasıdır. Sosyalizm, kapitalizmin yerini alarak, onu diyalektik olarak yadsır, tarihsel olarak eleştirir.

TOPLUMLARIN DÖNÜŞÜMÜ

Holz, burada, Schelling'in tarih kavrayışına ve düşünce geliştirme anlayışına yer verir:

"Zihnimdeki düşünceler, düşüncemin nesnesinde birbiri peşi sıra hayat bulmaktadır. Söz konusu olanlar A'dan B'ye gidildiği gibi gerçek olgular değildir; bu sıralamada tarihsellik yoktur..." (sf.106)

Schelling'in görüşleri idealist ve metafiziktir. Zihnimizdeki düşüncelerin nesne hayat bulmasından önce, bu düşüncelerin, nesnel dünyanın, zihnimizde düşünceler biçiminde yansması gerekiyor. Marx ve Lenin'in bilginin oluşumu üzerine diyalektik yöntemini burada bir kez daha hatırlatırız.

Tarihin birbirini izlemesi ise, tarihin basit bir sıralanması olarak görülemez. Bir dönem diğerinin yerini, yadsınma ve dönüşümler biçiminde alır. Arada diyalektik bir ilişki var.

Holz, bu bölümü, Herzen'in, Hegel diyalektiği için kullandığı tanımla bitiriyor:

"Hegel, varlığın zamansallığını, öz-hareketini ve değişimini gözetken ve dolayısıyla tarihselliği gerçekliğin ölçüsü haline getiren bir kurama doğru yol almıştır. Bu nedenle de söz konusu kuram, 'devrimin cebiri' olmuştur". (sf.112)

Holz'un bu Hegel değeriendirilişii yanılıgılıdır. Hegel'in mistik biçimi içindeki diyalektik, diyalektiğinin bozulmasıdır. Öncelikle diyalektiğinin Hegel idealizminden kurtarılması ve materyalist bir bakışla yeniden ele alınmalıdır. Bu işi Marx yapmıştır.

"Hegel'in elinde diyalektiğinin mistizmle bozulması, ayrıntılı ve bilinçli bir biçimde diyalektiğinin genel işleyiş biçimini, ilk kez onun sunmuş olduğu gerçeğini örtmez. Hegel'de diyalektik baş aşağı duruyor. Mistik kabuk içerisinde usa uygun özü bulmak istiyorsanız, onun yeniden ayakları üzerine oturtulması gerekir." (Kapital-I, sf. 28)

"DEVİRİM, ELEŞTİRİ VE HEGEL'DE HUKUK"

Holz, Joachim Ritter'in Hegel felsefesi hakkındaki yorumunu aktarır:

"Hegel'e göre zamanla olan ilişkisi açısından felsefenin bütün belirlenimlerinin etrafında toplandığı olay (...) Fransız Devrimi'dir." (sf.115)

Holz, kendi yorumunu yapar:

"Hegel'in kendi felsefesini özgürlüğün felsefesi olarak düşündüğü konusunda herhangi bir görüş ayrılığı yok." (sf.116)

Hegel, özgürlüğü tarihin gelişimiyle bağıntılı olarak ele alır. Hegel'de özgürlük kavramı soyuttur. Fransız devrimi sloganı olan 'özgürlük, eşitlik, kardeşlik' i sınıflar ilişkisinde somutlar.

Marx, bu sloganın (anlayışın), emek-sermaye ilişkisinde nasıl işlendiğini *Kapital*'de gözler önüne serer.

"... Burada egemen olan yalnızca özgürlük, eşitlik, mülkiyet ve Bentham'dır. -Jeremy Bentham, İngiliz hukuk yazarı, faydacılığın kurucusu- Özgürlüktür, çünkü, metanın, diyelim emek-gücünün hem alıcısı hem satıcısı yalnızca kendi serbest iradelerinin etkisi altındadırlar. Serbest taraflar olarak sözleşme yaparlar ve vardıkları anlaşma, ortak iradelerinin yasal ifadesinden başka bir şey değildir. Eşitliktir, çünkü birbirleriyle basit meta sahipleri olarak ilişki içine girerler ve eşdeğeri eşdeğerle değişirler. Mülkiyettir, çünkü taraflar, kendi malı olan şeyler üzerinde tasarrufta bulunur. Ve Bentham'dır, çünkü her iki taraf da yalnız kendini düşünür. Bunları bir araya getiren ve ilişki içine sokan tek güç, bencillik, kazanç ve özel kişisel çıkarıdır. Herkes yalnız kendini düşünür, kimse geri kalana kulak asmaz..."

İşçi, kapitalistlerle ilişkide görünüşte özgürdür; gerçekte ise sermayeye bağımlıdır. Emek gücünü satmadığı sürede, açlıktan ölmeye mahkûmdur. Yani burjuva özgürlük, kapitalist seçim, emek-gücünü sömürme özgürlüğüdür. İşçi açısından ise açlıktan ölme özgürlüğüdür.

İnsanın gerçek özgürlüğü için Hegelci özgürlük anlayışının ötesine geçilmelidir.

Özgürlük, zorunluluğun kavranmasıdır ve temelindeki zorunluluğun serpilip gelişmesiyle gerçekleşir. Üretim sürecinin insana egemen olduğu bir yerde değil, insanlar tarafından ortaklaşa denetlendiği bir toplumda serpilip gelişir.

METAFİZİĞİN TANIMI

“Varlığı veya dünyayı” -diyor Holz- “metafizikte, ‘temel belirlenimleri’ açısından sabitleyen, yani onları birbirinden izole edilmiş, özde ve ebedi varlıklar olarak gören anlayış, bütünün kendi içindeki gelişimin momentleri sürecinde çözülmeye uğratıldı.” (sf.118)

Metafizik varlığı, birbirinden kopuk ve değişmezlik içinde, durağan halde gördüğü gibi, varlığı zamandan da kopuk olarak ele alır. Olguları ve olayları karşılıklı ilişki, karşılıklı etki, kendi iç bağlantıları, dönüşen, değişen, bir nitelikten, başka bir niteliğe geçiş içinde ele almaz. Diyalektik, metafizik karşıtlık içinde konabilir. Metafizik tarihsel gelişmeyi yadsır. Metafizik düşünce yöntemin çökmesinin, diyalektik ve tarihsel materyalizmin kesin üstünlük sağlamasına rağmen, bugün halen, tarihte ortaya çıkan dönemleri zamandan kopuk, yani tarih üstü bir anlayışla ele alan bir anlayışa rastlanabiliyor.

Hegel’in, Mantığın Bilimi’nden bir pasaj:

“Burada sadece şu kadarını belirtelim; sınırlı ve sonlu olanların doğası, ki bunlar bu haliyle soyuttur, sadece olması gereken iyi ve aynı şekilde soyut, sadece iyi olması gereken öznellik, karşıtını kendi bağrında (...) taşıyan, ancak tek taraflı olarak sanki kendi halindeymiş gibi henüz konumlanmamıştır. Bunlar gerçekleşme aşamasına kendi olumsuzluklarında varırlar, öyle ki (...) kendilerini aşarak momentlere, yani kavramın momentlerine dönüşürler.” (sf.124)

Bu mantık yürütme, meta üretimine dayanan, kapitalist üretim biçiminde nasıl uygulanabilir.

Meta, emeğin iki yönlü özelliğine, niteliğine dayanır: Kullanım değeri ve değişim değeri, ya da değer. Metanın değeri, üretimi sırasında onda harcanmış, donmuş, kristalize olmuş. Soyut insan emeğinin verili koşullardaki toplumsal emeğin belirli bir niteliği tarafından belirlenir. Metada bulunan soyut emek (donmuş emek) meta pa-

zarda parayla karşı karşıya gelmeden açığa çıkmaz, anlaşılmaz. Değer, ancak parayla karşı karşıya geldiğinde kendini gerçekleştirir ve değer bir biçimi olan para biçimi halini alır. Değerin bir biçimi (kılığı) olan para biçimi değer yeni bir momentidir.

Üretim sürecinde ya da emek sürecinde üretilen değer, ancak dolaşım sürecinde açığa çıkar, kendini gerçekleştirir.

TEKİL OLAN GENEL OLANDIR

“Tekil olan, aynı zamanda hakikat olandır. (...) Ancak tekil olanlardan bahsederken, kendi halinde tekil olanı ya da tek tek insanları anlamamak gerekir (...) Nitekim kavramın her durağı aynı zamanda kavramın bütünlüğüdür, ancak tekil olan, özne, sadece bütünlük olarak gerçekleşmişse kavramdır.” (Hegel, sf.127)

İşçi tekildir, fakat tekil olarak geneldir. İşçi, genel bir kavramdır. Hiç kimse işçi kavramından tek bir kişiyi anlamaz sadece tek tek ülkelerde değil, tüm dünyada aynı durumda olan insanları kapsar.

İşçi, devrimin öznesi olarak genel bir öznedir. Tüm dünyada devrimin öznesidir.

HEGEL'İN FRANSIZ DEVRİMİNİ ELE ALIŞI:

“O dönemin Fransa'sının içinde bulunduğu durumu, akla ve mantığa aykırı imtiyazlar keşmekeşi olarak sunuyordu. (...) O, öylesine bir baskı rejimiydi ki, onun bilincine varıldığında daha da bir pervasızlaşıyordu. (...) Devletin bütün organları büsbütün bir baskı rejimiydi. Değişimi de zorunlu olarak şiddetle olmuştur, çünkü değişim hükümet eliyle gerçekleşmemiştir. (...)”

Bugünkü tüm burjuva devletleri militarist, bürokratik, baskı kurumlarına dayanıyor. Burjuvazinin ekonomik ve politik egemenliğine son verecek olan zora dayalı devrimdir. Komünistler, burjuva egemenliğini devrimci tarzda yıca-caklarını açıkça ortaya koyarlar.

“Herkesin herkese karşı savaşı”

Bu, Hobbes'un bir belirlemesidir. *“bellum, omnium contra omnes”*

“tezinin karşılığı olan” -diyor Holz- ve *“bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler”* (güçlülerin özgür mücadelesi) öğretisini ilke edinmiş burjuva toplumunun anarşik düzenine karşı Hegel, *“bütünün birbiriyle bağlantılarını hesaba katan metafiziği oturtturarak genelin düzenini garanti etmektedir.”* (sf. 137)

Hobbes'un belirlemesi, burjuva toplumda sosyal sınıfların savaşımını tam olarak, tüm yönleri ve zenginliğiyle yansıtmıyor. Tarih sınıflar savaşı tarihidir -ilkel komünal toplum hariç-. Burjuva toplumda her bireyin çıkarı diğeriyle çatışır. Fakat toplumda sadece herkesin herkese karşı savaşı yok, aynı sınıfsal konumda olan emekçilerin kendi aralarında dayanışması da var. İşçiler, kendi içlerinde rekabet halindeyken, kendi aralarında birleşerek, rekabetin yerine örgütü (birliği) geçirdiler. Birleşme ve dayanışma, yalnızca ulusal sınırlar içinde değil, dünya çapında gerçekleşmiştir.

Burjuvazi açınsındansa rekabet tekele yol açtı.

Toplumunu tüm canlılığı, gelişimi ve değişimi içinde, sürekli hareket halinde ve zengin gelişimiyle ele almak bizi daha doğru sonuçlara götürür.

TEORİ – PRATİK BAĞI

"... Devlet yasalarının düşünceye yenik düşmesidir bu: Din, düşünce tarafından saldırıya uğrayınca, kesin olarak doğmalar, yani gerçek olduğu düşünülen vahiyler, yerle bir oldu ve eski inanç birçok vicdanda yok olup gitti. (...) Bu nedenle filozoflar sürüldü veya öldürüldüler; çünkü birbirlerine yaslanmış olarak duran dinlerin ve devletlerin yıkımına sebep olmuşlardı..." (Hegel-sf.138)

Feodal toplum ve bu toplumun temeli üzerinde yükselen feodal devlet, kendi içinde yıkılma noktasına geldiği için, bir düşünce, filozoflar onun yıkımına neden oldular. Eski toplumun yıkımına neden olan düşünceler devrimci sınıfın düşünceleridir. Eski toplum ve devleti, devrimci eylemlerle yıkıldı. Devrimci düşünceler devrimci sınıfın elinde eski düzeni yıkmada etkin bir silahtır.

KARŞILIKLI BAĞIMLILIK

"Bireyin amacı" -diyor Hegel- "bencilliktir, ancak o genellikle kullanılmıştır ve bu diğer özerk olanlarla olan ilişkinin de özüdür; dolayısıyla başkalarına bağımlıdır ve böylece karşılıklı bağımlılık sistemidir. (...) İhtiyaç, aynı zamanda genelliğin bir parçası olan karşılıklı bağımlılığı çeşitlendirmektedir."

Marx ve Engels, ulusların karşılıklı bağımlılığını çok daha zengin bir içerikte açıkladılar. Aynı kapitalist temelde, birbirine bağımlı olan ulusların arasındaki ilişkiler çelişkindir ve bu yüzden aralarında bir dizi sürtüşme ve savaşlara yol açmaktadır. Lenin, ulusların birbirine karşılıklı bağımlılığının emperyalizm aşamasındaki bir tablosunu sunuyor:

Burjuva ulusların aynı ekonomik temel üzerinde karşılıklı bağımlılık sistemi oluşturması, kapitalizmin ekonomik krizinin, bir sistem krizine dönüşmesini beraberinde getiriyor.

Burjuva ulusların karşılıklı bağımlılığı, proletaryanın sınıf kavgasının enternasyonal karakter kazanmasının da maddi koşullarını yaratıyor.

Bireylerin başkalarına bağımlılığı, şu anlama geliyor ki, bireyler ihtiyaçlarını, çıkarlarını ancak bir toplum içinde karşılayabilirler.

ORTAK İRADE, ORTAK EYLEM

“Birinin” -diyor Hegel- “kendi şahsi iradesinden vazgeçmesi, bir bakıma onun açısından söylersek ve öylesine düşünürsek negatiftir, ancak bir başkasına ait iradenin uygulanması açısından da, yani tek bir şahsın iradesinin uygulanmaması ve bunun yerine, genelin iradesinin uygulanması açısından bakınca da pozitiftir (...) ancak, birine ait olan tek bir iradeden vazgeçilmesi ona göre (bilince göre H. Heinz Holz) kavramsal olmamak kaydıyla, toplumsalın iradesinin uygulanması nedeniyle pozitiftir. Aynı şekilde onun mülkiyet ve hazdan vazgeçmesi de negatif bir anlam taşır ve bu davranışla genele dahil olur ki bu artık onun eylemi değildir.” (sf.140)

Hegel’in soyut olarak ifade ettiği değerlendirme toplumsal ilişki içinde daha zengin olarak gözlemlenebilir.

İşçiler, örgütlü mücadelede, kendi iradesini, örgüt iradesi haline getirir. Bu, sınıf örgütü (sendika, işçi sınıfı partisi, komün) nün tümünde de geçerlidir. Böylece, kendi özgür ve gönüllü iradesiyle katıldığı için, örgütün ortak iradesini, kendi iradesi olarak görür.

Üretim sürecinde emekçinin üretim eyleminde de değişim olur. Emekçi, kendi üretim araçlarıyla iş gördüğü zaman, üretimin tüm süreci bireysel olduğu için, üretim sürecinin ürünü de bireyseldir, onundur. Fakat fabrikada, durum farklıdır. Orada fabrika içi iş bölümü var. Çok sayıda işçi, iş bölümüyle, ürünün bütünlüğünü ortak üretim eyleminin sonucu olarak üretir. Ürün meydana çıktığında, işçinin bu benim eylemimin sonucudur diyebileceği bir ürün değil, tüm işçilerin belli bir iş bölümü içinde ortak eylemiyle ürettikleri bir ürün var.

Buradan şu devrimci komünist sonucu çıkarabiliriz: İşçiler, toplumsal üretimin tüm sonuçlarına ortaklaşa olarak el koymalıdır.

DEVİRMCİLEŞME

“Devrimcileşmiş düşünceyse” -diyor Holz- mevcut olanın yadsınmasından başka bir şey değildir; yani henüz gerçekleşmemiş olan yeninin ta kendisidir.” (sf.141)

Bu düşüncede unutulmuş şurasıdır ki, maddi koşulları, eski toplumda oluşmadan, gelecek bir toplumdaki söz etmek, ancak ütopyik yolla olur. Eskiye yadsıyacak koşullar, yine eskinin içinde filizlenir. Devrimci düşünceler, gelecek toplumun maddi koşullarının oluşumuyla devrimci sınıfın varlığıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Devrimci komünist düşünce bu öğelerle bağımlı ve onların yanında ortaya çıkar.

EMEĞİN, TOPLUMSAL YAŞAMIN, DİLİN ROLÜ

Holz, Hegel'in, bilincin, iradenin gelişiminde emeğin yerini yorumlarken şöyle söyler:

"insani koşulların' (modern bir ifadeyle) ilk hali, varlığını insanoğlunun hayvani beden -dürtü- koşullar çerçevesinden bulmuştur. Hayvani varlığın (ihtiyaç ve doyum şeklindeki karşılıklı alışverişle son bulan) ötesine geçen ilişkiler emekle sağlanmaktadır." (sf.145)

İnsan bilincinin gelişmesinde emeğin, toplumsal ilişkilerin (toplumsal yaşamın) rolü vardır. Emeğin, insanın beyninin oluşumunda rolü var. Emeğin insanın gelişmesinde yeri vardır.

İnsan doğayla gitgide karmaşıklaşan ilişkilerini emekle ve emeğin araçları yardımıyla sürdürmüştür. İnsanların kendi aralarındaki sosyal ilişki aynı zamanda doğanın da katıldığı bir ilişkidir. İnsanlar doğayı değiştirirken, kendi doğasını da değiştirirler.

TOPLUMSAL İŞ BÖLÜMÜ

"Bütünlüklü etkinliğe" -diyor Hegel-, "herkesin kendi parça/kısmi etkinliğiyle katkıda bulunması ve bütünün de çok sayıda parça içermesi nedeniyle, bütünlüklü olan da, birçok parçaya ait etkinliklerin sonucu, oluşmuş olur. Eser, etkinlik değil, fakat düşüncede elde edilen sonuçtur. Etkinliğin bütünsel bilinci hiçbir etkinlikte bulunanın (özne) bilincinde yer almaz. Tarihçi bunu sonuçtan çıkarır, etkinliğin sonucunu (hayata geçirdiğini) ondan önceki süreçten elde eder." (sf.147)

Holz, bu pasajı yorumlarken, burada iş bölümünün 'düşünsel olanın' kökeni olarak kavrandığını söyler.

Toplumsal iş bölümü, her bireyi, toplumsal ilişkiye bağlar, onun bir parçası haline getirir. Eski toplumda üreticiler, toplumsal iş bölümü çerçevesinde üretim yapar. Ürünler, değişim sürecinde meta olarak, diğer metalarla ilişkiye geçer. Bireylerin emeği, değişim sırasında, toplumsal emeğe bağlanır.

Toplumsal iş bölümünün gelişmesi, düşüncenin gelişmesini de sağlar.

Düşüncenin hareketi, maddenin hareketini izler, bu gelişmeyi yansıtır.

Diyalektiğin Yasaları Gelecekte de İşler

Hegel, burjuva bireyin maddi dayanağını ortaya koyuyor:

"Benim gerçekliğim özel mülkiyettir." (sf.148)

Kapitalist özel mülkiyet yabancı emeğin ürünüdür. Yani ücretli emeğin sömürülmesine dayanır. Yani ücretli emek, kapitalizmin varlık koşuludur. Holz, Hegel'in görüşünü yorumlarken, onun bakışının sınırlılıklarını da gösteriyor:

"Hegel buradan hareketle, burjuva toplumunu yadsıyamıyor, aksi takdirde mülkiyet ilişkisini ortadan kaldırması gerekecektir."

Holz, burada mülkiyet ilişkisinden değil, özel mülkiyet ilişkisinden söz etmelidir.

Hegel özel mülkiyet ilişkisini, burjuva toplumunu yadsıyama da, kapitalist üretimin kendi gelişimi, kendi yadsınmasını yaratıyor. Diyalektiğin yasaları örnek olarak yadsımanın yadsınması, yalnızca geçmiş için değil gelecekte de işler. Özel mülkiyet yerini üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine bırakır.

BİÇİMSEL EŞİTLİK

Hegel'in Fransız Devrimi değerlendirmesini özetliyor Holz;

"Fransız Devriminin yasama organının yürürlüğe soktuğu hukuk devleti ilkesine göre ben- öznelerin şahsi farlılığına rağmen hak sahibi kişiler hak eşitliğine sahip olurlar." (sf.149)

Burjuva demokrasisinin bir ilkesi olan, bireylerin kendi mülklerinin sahibi olduğu ve yasa karşısında her şahsın eşit olduğu şeklinde göklere çıkardığı bu ilke, bireylerin gerçek yaşamdaki eşitsizliğinin üstünü örten bir örtü görevi görüyor. Kapitalist toplumda ezenle ezilen sömürenle sömürülen egemen olanla bağımlı olanın gerçek ilişkisini gizliyor. Özcesi burjuva eşitliği gerçekte eşitsizliğe dayanıyor.

Görünürde herkes mülkiyet edinme hakkına sahipmiş gibidir; gerçekte ise, işçi kendi emeğinin ürününü kendine mülk edinmiyor, ona kapitalist el koyuyor.

EMEĞİN KARŞITINA DÖNÜŞMESİ

"Emeğin bütünlüğü, mükemmel şahsılıktır ve bu da ilişkinin gerçekleştirildiği ve aşıldığı karşıtların eşitliğidir ki zamanda bütün anlar aynı anda yaşanır ve karşıtına dönüşür." (Hegel. s.149)

Burjuva toplumunun diyalektiği çok daha karmaşık ve zengindir.

Proletarya ve kapitalist sınıf karşıt sınıflardır, fakat burada karşıtların eşitliği söz konusu değildir. Sınıfların varlığı zaten eşitsizlik demektir. Gerçek eşitlik, sınıfların kaldırılmasını ifade eder.

Kapitalist işçinin karşılığını ödemediği emeğine -artı emek- el koyar, onu sermaye haline getirir, yani kendi mülkiyeti haline getirir. Böylece sermaye yabancı emeğin bir ürünü oluyor. Emek karşıtına yani sermayeye dönüşüyor. İşçinin kendi öz etkinliği, işçiye yabancılaşmıştır.

KARŞILIKLI İLİŞKİ

Yorumunu devam ettiriyor H. Heinz Holz:

“ ‘Genel karşılıklı etki ve insanın inşaaı’ iş bölümünün görünüm biçimidir ve toplumsal açıdan karşılıklı ilişki içinde olan şahıslar söz konusu ilişkinin gerçek taşıyıcısıdır.

Bu nedenle de karşılıklı etkinin ilkesi, ancak özgür ortamdaki karşılıklı onay olmaktadır...” (sf.149)

Burjuva toplumda, emeğinden başka satacak bir şeyi olmayan işçi, kapitalistle karşı karşıya geldiğinde, para sahibi olan kapitalistle pazarlıkta, kendi emek gücünün sahibi gibi- özgür kişi- davranır. Görünüşte kapitalistle işçi arasındaki karşılıklı ilişki, karşılıklı onaya, tarafların rızasına, aralarındaki özgür ilişkiye dayanır. Ama karşılıklı özgür ilişki, işçinin sermayeye olan bağımlılığını gözlerden saklar. Gerçekten aralarında egemenlik, bağımlılık ilişkisi vardır.

Yasa karşısında eşitlik soyut eşitliktir, gerçek yaşamda ise eşitsizlik var. Kapitalist toplum, gerçek yaşamdaki eşitsizliği, yasa karşısındaki eşitlikle birleştirir.

AMAÇ – ARAÇ İLİŞKİSİ

Sayfa 154’te dipnotta, Hegel’in amaç ve araç anlayışını ifade eden bir pasajı aktarılıyor.

“Amaç sonlu olduğu için, nihayetinde içeriği de sonludur; bu nedenle de o ne mutlaktır dolayısıyla ne de kendisi için mantıklıdır. Araçlarsa, sonucun en son ortasıdır, amacı yerine getirendir; bu nedenle de mantıklı olan kendisini onda böyle ortaya koymaktadır, şimdi nitelik kendi mevcudiyetini söz konusu dışsal ötekende ve tam da söz konusu dışsallıkta korumaktadır.”

İnsan doğayla ilişkilerini araçlar yardımıyla kurar. Ama doğa dik başlıdır. Kolay kolay boyun eğmez. İnsan ancak doğadan daha sağlam bir araçla ondan yararlanabilir. Ama insan bu aracı doğadan elde etmek zorundadır. Dolayısıyla insanlar, araçlara dayanarak, doğada amaçlarına ulaşabilirler. Ve en son, insanlar, büyük sanayiyle birlikte, doğanın insan karşısındaki özerkliğine son verdiler ve ona egemen oldular.

Toplumsal yaşamda da, amaca, araçlara dayanılarak varılır. Amaç-aracı ilişkisinde daha derinlikli bir kavrayış gereklidir. Proletarya sınıfsız toplum amacını da ancak sınıf mücadelesi araçlarıyla gerçekleştirebilir. Bunların başında politik araçlar gelir. Bu araçlar devrimci nitelikte olmalıdır. Proletarya ancak, çok sağlam, etkin, gerçekten devrimci araçlarla amacına ulaşabilir.

İnsanlar, nasıl ki, doğadan daha güçlü araçlar yardımıyla doğadaki amacına ulaşabilirlerse; proletarya da burjuva toplumu yıkmak için, çok sağlam, dayanıklı, mücadelecı, sıkı disiplinli, çok iyi organize olabilen politik araçlarla, proletarya partisi biçiminde örgütlenerek ve hareket ederek, devrimci amacına varabilir.

İnsanlar doğa üzerindeki denetimini de, toplumsal maddi üretimi de üretim araçlarıyla sürdürür. Üretim araçlarına dayanılarak üretilen tüketim araçları tüketilir, fakat üretim araçları, devam eder.

Marx, üretim güçlerinin gelişimine dikkat çeker.

“Üretici güçlerde sürekli büyüme; toplumsal ilişkilerde, sürekli yok olma; düşüncelerde, sürekli oluşma hareketi var.”

Toplumsal ilişkiler sürekli birbiri ardına yok olurlar, tarih sahnesinden çekilirler, fakat üretim güçleri her yeni toplumsal ilişki altında varlığını sürdürürler.

Komünist toplum, üretim araçlarının kapitalist niteliğine, kapitalist mülkiyete son verir, onları toplumun ortak denetimine alır ve daha da çoğaltır.

Ekonomik yapıları belirleyen üretim güçlerinin gelişmesidir.

DEĞİŞİM ZORUNLUDUR

“Yıkılmakta ve devamında ilerlemesini sağlayacak belirlenimlerin ortaya çıkmakta olduğu bir gerçeklik karşısında” -diyor Holz, Hegel’in değişimin zorunluluğunu anlatan görüşlerini özetlerken- “tözün değişmezliğini esas alan geleneksel metafizik bütünüyle iflas etmektedir.” (sf.157)

Burjuva toplumu, çelişmeli tarihsel gelişimi sonucu, yerini daha üst bir topluma bırakmak zorundadır. Eski toplum ekonomik ya da siyasal reformlarla, düzenleme ve düzeltmelerle ayakta tutulamaz. Ne yapılırsa yapılsın, eski toplumsal düzen ya da dünyanın eski düzeni, tarih sahnesinde uzun süre daha kalmaz.

Sınıflı bir toplum, ne kadar uzun sürerse sürsün, sonunda yıkılmak zorundadır.

Her toplum, kendi yadsınmasını kendi içinde taşır. Yadsınma, çelişkilerin çözümüdür.

H. Heinz Holz, bölümün sonunda, Hegel sisteminin sınırlılıklarını gösterir.

“Çünkü Hegel” -der-, “ne yazık ki çelişkiyi yeniden sadece mantıksal genel ve biçimsel ele almakta, onu genel olanla özgün olanın çelişkisi olarak görmekte, fakat onu tarihsel -özgün ve somut, yani üretici güçlerle üretim ilişkilerini bir çelişkisi olarak kavramamaktadır. Halbuki onu, tarihin kavranmasındaki gibi, emeğin oluşum süreci açısından değerlendirebilirdi. Ancak bu, şu anda sadece değinildiği gibi Hegel’i aşan bir perspektifti.” (sf.158)

Hegel somut sorunları formüle etmiyor, onun böyle bir sorunu yok, onun elinde sadece soyut diyalektik var.

Marx’ın, Hegel’in Hukuk Felsefesi hakkındaki özlü değerlendirmesi:

“Çıkış noktasını oluşturan olgu, olduğu gibi değil ama gizemli (mistik), sonuç olarak kavranıyor. Gerçek, ideanın görüngüsel görünüşü durumuna geliyor, ama ideanın bu görüngüden başka bir içeriği yok.” (Hegel’in Hukuk Felsefesinin Özeleştirisi. sf.18)

Oysa yapılması gereken gerçeğin, olguların, içinde varolan anlamını ortaya çıkarmak ve onu genelleştirmektir. Olguyu, gerçeği, yani somut olanı olduğu gibi almak ve onu formüle etmek, teorik olarak ifade etmektir.

Marx’ın, Ekonomi Politüğün Eleştirisine Katkı’da söyledikleri:

“Kafamda biriken kuşkuları gidermek için ilk giriştiğim çalışma, Hegelci hukuk felsefesi’ni eleştireci bir gözle yeniden gözden geçirmek oldu. Bu çalışmanın girişi, Paris’te, 1844’te yayınlanan Deutsch – Französische Jahrbücher’de yayınlanmıştı. Araştırmalarım, beni, -devlet biçimlerinde olduğu gibi - hukuki ilişkilerinde, ne kendilerinden, ne de ileri sürüldüğü gibi insan zihninin genel evriminden anlaşılamayacağı, tam tersine, bu ilişkilerin köklerinin Hegel’in 18. yüzyıl İngiliz ve Fransız düşünürleri gibi, ‘sivil toplum’ adı altında topladığı maddi varlık koşullarında buldukları ve sivil toplumun anatomisinin de, ekonomi politüğün içinde aranması gerektiği sonucuna götürdü.” (sf.38-39)

ÖZELLE GENELLİK BAĞI

“Hegel” -diyor Holz-, “bireyi yutan bir genelin düşünürü değildi; Mantık’ta da birey genelin içinde kaybolup gitmez, aksine ona göre gerçek genel olan, yani tekil olan sadece genel olan olduğundan hakikat olmaktadır.”

Holz, bu noktada, Lenin’in konuya ilişkin görüşüne başvuruyor:

“Lenin bu ilkenin altını ‘Hegel Çalışmaları’nda kalın bir şekilde çizmiş ve diyalektiğin özünün bu olduğunu özellikle öne çıkarmıştır.” (sf.161)

Genelle özelin bağı diyalektik bir ilişkidir. Bu diyalektik ilişki, toplumsal ilişkilerde olanca canlılığıyla gözlemlenebilir.

Proletaryanın toplumsal devrimi her ülkenin somut toplumsal koşullarına, politik durumuna, tarihsel gelişimine bağlı gelişir. Fakat, proletaryanın toplumsal kurtuluş kavgası evrenseldir, genel bir mücadeledir. Dolayısıyla burada genelle özel olanın karşılıklı ilişkisi var. Özelin genelle bağı kurulmazsa ve devrimin ortak yasaları görülemezse, ülkelerde sınıf savaşı sapmalara uğrar. Ayrıca, genel komünist devrim kavgasıyla ilişkisi kurulamayan, tek tek ülkelerde devrim mücadelesini bekleyen başarısızlıktır.

Devrim, emekçilerin tek tek burjuvaziye karşı verdiği mücadelede gelişir. Birey olan genele dönüşmektedir.

BİREYİ ÖZGÜRLEŞTİREN KOŞULLAR

“Özgürlük daima, belirli bir esarete karşı negatiftir, yani özgürleşme veya negatif etkinlik olarak gerçeklik hali olacaktır.” (Holz s.164 –165)

Üretici güçler kapitalizmin esareti altındadır. Kapitalist biçim (esaret) üretici güçlerin toplumsallığının gelişimi önünde engel oluşturuyor. Üretici güçlerin toplumsallığının engelsiz, ilerici sınırsız ve tam gelişimi, onların kapitalizmin esaretinden özgürleştirilmelerine bağlıdır. O halde proletaryanın toplumsal devrimi, toplumsal üretici güçleri özgürleştirmeyi hedeflemelidir.

Kitlelerin devrimcileşmesi, eski toplumun yadsınması, üretici güçlerin özgürleştirilmesi sürecinde gerçekleşebilir. Emekçi yığınların bilinçlenmesi, eğitilmeleri -devrimci siyasi eğitim- burjuvaziyi devirmek için yürütülen eylemlerde gerçekleşir asıl olarak.

Üretim araçlarının ortaklaşa denetiminin gerçekleştiği bir toplumda -komünist toplumda- her bireyi özgürleştiren koşullar, tüm bireyleri özgürleştiren koşullar haline gelir.

TARİHİ YAPAN KİTLELERDİR

Hegel'in tarih kavrayışı idealistçedir.

"...bir bakıma dünya tarihi de tinin kendisini bilmesi, kendi hakikatine varması... Bu sürecin tamamı kendi bilincine varmanın basamaklarıdır." (sf.166)

Aguste Cornu, 1958'de Hegel'in Hukuk Felsefesi üzerine yayımlanan bir çalışmada Hegel'in idealist tarih anlayışını açığa vurur:

"Tarihi kendi gelişmesi sırasında kendinin bilincini edinen mutlak ideanın devinimine indirgeyen bu dünya görüşü..." kesinlikle idealisttir. (Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi, Sol yay. sf. 217)

Tarih, maddi toplumsal-tarihtir. Ve aynı amacı güden insanların etkinliğinden başka bir şey değildir. Başka bir anlatımla, tarih kitlelerin eseridir - devrimci kitlelerin-

Yazılı tarih göz önünde tutulduğunda, tarih, sınıf mücadeleleri tarihidir.

Marx, Hukuk Felsefesinin Eleştirisi'nde Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin gerici niteliğini açığa çıkarıyor.

RUGE'NİN ELEŞTİRİSİ

"Ruge, Kendi Hukuk Felsefesi'nin eleştirisinde Hegel'i, devleti ve kurumları, onları belirleyen tarihsel devinimin dışında soyut bir biçimde incelemek, tarihsel olguları kavramlara ve tarihin gelişimini de mantığın gelişmesine indirgemekle eleştiriyordu." (C. Cornu A.g.e. sf.219)

MARX'IN ELEŞTİRİSİ:

"Siyasal kurumların genel ve soyut düşüncelerden hareket ederek değil ama ancak onları toplumsal ilişkilerle bağlantıları içinde irdeleyerek anlaşılacaklarını düşündüğü için Marx, eleştirisini bu ilişkilerin irdelenmesine yayıyor..." (C. Cornu. A.g.e. sf.219 – 220)

Feuerbach'ın Kurgusal Felsefe Eleştirisi:

"Gerçeğin (hakikatin) kendini tüm arılık ve duruluğu içinde göstermesi için, her zaman yüklemi özne ve özneyi yüklem durumuna getirmekten böylece kurgusal felsefeyi tersine çevirmekten başka bir şey gerekmiyor." (A.g.e. sf.219)

MARX'IN GÖRÜŞÜ:

"Hegel'de diyalektik baş aşağı duruyor. Mistik kabuk içerisindeki usa uygun özü bulmak istiyorsanız, onu yeniden ayakları üzerine oturtulması gerekiyor." (Kapital-I, sf.28)

ÖZNE

Hegel, "Özne.... bireydir" diyor.

Birey, soyut birey değil, gerçek faaliyet içindeki bireydir. Karşılıklı ilişki içindeki insandır.

Özne, bilinçli, irade gösteren, etkin bireydir, toplumsal gruptur.

Proletarya devrimin öznesidir. Verili nesnel koşullar içinde hareket eder. Fakat bilinçli, amaçlı etkinliğiyle nesnel koşulları dönüştürür. Özne, nesnel olanı dönüştürürken, kendisini de dönüştürür. Dönüşmüş, farklı bir özne olarak, gelecekteki mücadeleye katılır.

BİREY

Holz, Hegel'in "birey" anlayışını özetliyor:

"Tek bir birey, doğal bireydir; onun iradesi, 'kendisi açısından özgür iradedir' ve bu nedenle de esas olarak "doğrudan veya doğal iradedir." (sf.170)

"Kör irade, ayakta kalmaya çalışan doğal varlığın egoizminin manifestosudur." (sf.170)

Bireyi diğer bireylerden yalıtık halde resmetmek değil; bireyi diğer bireylerle, toplumla ilişki içinde, yani toplumsal niteliği içinde resmetmek gerekir. Hegel'in tanımladığı birey, soyut bireydir, gerçekte var olmayan bireydir.

İradeyi ise salt doğal bir dürtü olarak niteler. Fakat onda, tüm somut oluşumlar genel irade dediği ideanın kendini gösterdiği biçimlerdir, onun somutlanmasıdır. Hegel'de irade anlayışı idealisttir. Kant'ta ise irade doğal iradedir, kör iradedir, bilinçsizdir, hedefsizdir. Oysa iradenin oluşumunda emek; yani insanın tarih içindeki etkinliği, eğitim, kültür ve deneyim tarafından oluşturulur. Kendi dışındaki nesnelliği ve tarihsel ilerlemeyi, gelişim ve dönüşümü ifade eder; ve dışı vurumudur. Proletaryanın sınıf iradesinden; proleter parti iradesinden söz ediyoruz. İşçilerin sınıf bilinçli partisi, kapitalizmden komünizme geçişin iradesidir.

İNSANIN ÖZ ETKİNLİĞİ

“Kendisini düşünce yoluyla kavrayan öz-bilinç” -diyor, Hegel- “kendisini rastlantısal ve hakikat olmayandan uzak tutarak hukuk ilkesini, ahlak-sallığı ve yaşam ilkelerini oluşturmaktadır.” (sf.173)

İnsanların aralarındaki ilişkileri, karşılıklı ilişkileri, üretim ilişkilerini belli nesnel yasalara, sözleşmelere, hukuksal ilkelere vb. bağlamasını doğuran, tarihsel ilerlemedir ve bu ilerlemenin insanın bilincine yansımalarıdır. Değişim önce rastlantısal oldu. Metallerin değerini onunla ölçeceği sabit bir eşdeğer biçim belirlenmemişti. Değişim gelişip genişledikçe, eşdeğer biçimin belirlenmesi rastlantısal olmaktan çıkıp, nesnel bir özellik kazandı. Topluluğun belirlediği, ortak kabul görmüş, sabit bir eşdeğer biçime geçildi. Bu ilişkiler tekrarlanan tekrarlanan yerleştikten, belli bir istikrar kazandıktan sonra, sözleşme, hukuk vb. kurallara bağlandı. Eski ölçüler artık genişleyen ilişkilere dar geliyordu. İnsanın öz bilinci, insanın öz etkinliğinin dışında ele alınamaz.

ÖZGÜR BİREY

“Birey olarak bir varlığa sahipsin, başkaları için bir şeysin ve kendin için özgürsün sen sensin. Sen özgür biri olmalısın, kendin için bir birey olmalısın ve herkes öyle olmalıdır.” (Hegel. sf.175)

Daha önce görmüş olduğumuz gibi, Hegel’de birey de özgürlük de soyuttur, kavramsal düzeydedir.

Hegel, mülkiyetin feodal biçimini olduğu kadar, özel mülkiyetin burjuva biçimini de savunur. Özel mülkiyet savunusu onun görüşlerinin temelidir.

Hegel’in yukarıdaki pasajda aktardığımız görüşlerinin, gerçek yaşamda, burjuva toplumda, gerçek bireylerin ilişkilerinde; daha iyi anlatımla, bireylerin toplumsal ilişkilerinde nasıl oluştuğuna bakalım. Her meta üreticisi kendi mülkiyetinin sahibi bir bireydir. Diğer bireyler, onun kendi metasının sahibi bir birey olduğunu tanımalıdır ya da vice versa. Çünkü her meta üreticisi sahibi olarak, diğer meta üreticileriyle karşı karşıya gelir. Her özgür birey meta üreticisi olarak, diğer özgür meta üreticileriyle toplumsal iş bölümü çerçevesinde üretim yapar.

Hegel’in şu sözlerini, bu çerçevede anlamak gerekiyor:

“... Ben onlara nasılsam onlar da bana öyle, yani özgür olanların karşılıklı ilişkisi ve bununla birlikte hakkın özü, genel iradenin hukuksal açıdan gerçekleşmesidir.” (sf.175-176)

Kapitalist toplumda, üstü örtülen bir durum var. Meta değişim için geçerli olan, her meta üreticisi bireyin, kendi metasını satmada özgür olduğu genel kuralı, emek metasının değişiminde değişikliğe uğrar. Görünürde işçi özgür bir insandır. Kendi emek-gücünü satarken eşdeğerler değişimi yasasına göre davranır. Gerçekte ise, işçi yoksul ve muhtaç biridir, bağımlıdır. Sermayenin boyunduruğu altındadır. Dolayısıyla, o, ancak emek gücünü satarak yaşar, daha doğrusu varoluşunu sürdürür... Emek-gücünü satmadığı zaman açlıktan ölür. Yani onun için özgürlük, emek-gücünü satmadığı zaman, açlıktan ölme özgürlüğüdür.

BAŞKA BİR AÇIDAN DEVRİM

Holz, Hegel'in "Özgür İrade" üzerine söylediklerini aktarmaya ve açıklamaya devam ediyor.

"b) iradem bir başkasının iradesi üzerinden onaylanmıştır; iki iradenin, yansımanın ve genelliğin birliği." (sf.176)

Kapitalist toplumda iki iradenin sadece birliği yok; karşıt sınıfların, karşıt toplulukların iradesinin savaşımlı da var. İrademi sadece bir başkası üzerinden onaylamam; aynı zamanda bir topluluk olarak, irademi, diğerlerinin iradesi üzerinden hakim kılarım.

Bir sınıf, diğeri üzerinde kendi iradesini, ancak buna uygun araçlar yardımıyla hakim kılar. Başvurulan araçlar, kendi kafamızda yarattığımız araçlar değil, dışımızdaki gerçek yaşamın maddi araçlarıdır.

Engels'in, her tür politik mücadeleye, her tür otoriteye -özellikle de işçi sınıfının, burjuvazi üzerindeki otoritesine- proletarya diktatörlüğüne karşı çıkmalarına karşı çıkarken devrim üzerine söylediklerini hatırlayalım:

"Devrim toplumun bir kesiminin, kendi iradesini, top, tüfek ve başka otoriter araçlar yardımıyla, toplumun diğer kesimine kabul ettirmesidir."

HER BİREY BİR SINIFIN BİREYİDİR

Hegel, Hukuk Felsefe'sinde öznenin birey haline gelişinin sürecini anlatıyor, fakat özel mülkiyetin egemen olduğu toplumda her bireyin bir sınıfa ait olduğu gerçeğinin de belirtilmesi gerekiyor.

"Özne, kendisini yansıma yoluyla özne olarak yapılandırdıktan ve mevcudiyetini farklı olanlara karşı koruduktan sonradır ki, kendisi, yani özgür ve ona ait özgür iradeyle belirlenebilen olarak, belirsiz genellikte konumlanabilmektedir. Ve böylece özne de birey olmaktadır. İşte ancak bu anlamdaki bireyler arası ilişkiden birey ve toplum ilişkisinin gerilim sorunu ortaya çıkmaktadır..." (sf.178)

Somut olarak kapitalist toplumu aldığımızda, bu toplumun bireylerinden söz ederken, bu toplumun sosyal sınıflarının bireylerinden söz etmiş oluruz yalnızca. Bu toplumun ezilen ve sömürülen sınıfı, proletaryayı ele aldığımızda, bu sınıfın bireyleri, karşıt sınıfla karşıtlık ve çatışma içinde davranarak bir sınıf olarak hareket etmiş olurlar.

İşçiler, ancak, tüm mülk sahibi sınıflar karşısında bağımsız hareket eder ve örgütlenirlerse, tarih sahnesine etkin bir güç olarak çıkarlar. Kendi isteklerini açıkça ortaya koyarlar. Kendi kurtuluşları için savaşırlar. Ancak bundan sonradır ki, sınıf savaşı serpilip gelişir.

BİREYLE TOPLUMUN UYUMSUZLUĞU

Holz, Kant'tan bireyle toplumun uyumsuzluğunun anlatıldığı bir pasaj aktarıyor.

“Antagonizm derken, insanoğlunun uyumluluk içindeki uyumsuzluğunu anlıyorum, yani hem topluma bağlanma eğilimine ve ona adım atmak hem de onu ayırıştırarak daimi bir tehlikeyi içeren bir dirence sahip olmak” (sf.179)

Holtz, Kant'tan yukarıdaki görüşünü pekiştiren bir aktarma daha yapıyor. Kant burada da, bireyin toplumsallaşma ve kendi başına olma karşı eğilimleri üzerinde duruyor.

İnsan kişiliğinin iki yönü vardır. Toplumsal niteliği ve özel kişiliği.

Kapitalist toplumda, bireylerin çıkarı birbirine karşıttır. Burada bir uyumsuzluk vardır. Toplum bireye yabancılaşmıştır. Bireyle, toplum arasında da bir uyumsuzluk vardır.

Yalnızca üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinde, birey, kendini toplumun bir üyesi olarak görür, onunla bir çatışma içine girmez.

KARŞILIKLI BAĞIMLILIK

Önce Hegel'den yapılan bir alıntı;

“zemini genel olanda bulunan kendine düşkünlüğün amacı, kendisini gerçekleştirirken, herkesin de birbirine bağımlı olacağı bir sistem yaratır; öyle ki bireylerin özerkliği, çıkarı ve hukuku, başkalarının özerkliği, çıkarı ve hukukuyla birbirine bağlanarak, zemin bulur ve sadece bu ilişkiler ağında gerçekleşebilir ve korunabilir.” (sf.181)

Toplumsallık karşılıklı ilişkiyi, toplumsal iş bölümünü, karşılıklı bağımlılığı gerektirir. İnsanlar, gereksinimlerini, toplumsal iş bölümü çerçevesinde sağlayabilir. Meta üretimine dayanan toplumda, ihtiyaçlar ancak değişim yoluyla karşılanır. Bu, karşılıklı yani bireylerin birbirine bağımlılığıdır.

Bireyler arasında geçerli olan bu ilişki, uluslararası da geçerlidir. Kapitalist uluslar, Uluslararası iş bölümü temelinde birbirine bağımlıdır, karşılıklı bağımlılık içindedir. Ama daima, iş bölümünün bir ucunda sömüren, diğer ucunda da sömürülen vardır.

İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI

“İhtiyaçlar ve araçlar” diyor Hegel, “bir başkası açısından reel yaşam olurken aynı zamanda onların ihtiyaçları ve iş gücü de karşılıklı tüketimin koşullarını yaratır.” (sf.182)

Meta üretiminin egemen olduğu kapitalist toplumda -ve meta üretiminin, değişimin olduğu önceki toplumlarda da- üretim tüketimi yaratır, tüketim de üretimi yaratır. Meta üretimi, başkasının ihtiyacını karşılayan üretimdir. Pazarda, alıcı-satıcı olarak karşı karşıya gelenler daha sonra rolleri değişir ve karşıt konuma geçerler.

Kapitalist toplum özel çıkarların karşılanmasını temel alır. Dolayısıyla bireylerin çıkarları birbirine karşıttır. Komünist toplum ise, bireylerin ortak çıkarlarını karşılar. Dolayısıyla bireyler karşı karşıya gelmezler.

İnsanlar çıkarlarını karşılamak için mülkiyeti iki biçimde kendine mal ederler. İlki bireysel yoldan -ki sanayinin gelişmesi bunu elemiş ve modası geçmiş duruma getirmiştir. İkincisi, ortak (kolektif) yoldan. Tarihsel ilerleme, üretici güçlerin ancak ortaklaşa olarak mülk edinileceği bir noktaya gelmiştir.

TOPLUMSAL NİTELİK

“İhtiyacımı karşılayan her doygunluk dolaylıdır” diyor Hegel. “ve çok sayıda iradenin buluşmasıyla gerçekleşmektedir. Benim de bu amaç için her yöne doğru toplumsal biçimler ortaya koyarak doğal kabalığımdan sıyrılmam gerekiyor.” (sf.183)

Toplumsal biçim, ekonomik biçime göre şekillenir. Bireylerin toplumsal iş bölümü çerçevesinde, faaliyetleri toplumsal bir nitelik kazanır. İnsanların toplumsal ilişkileri, doğanın değil, tarihin ürünüdür. Bireyler, toplumsal ilişkiler geliştikçe, geçmişten gelen kabalığından sıyrılırlar. Ama burada önemli olan toplumsallığın içeriğidir. Kapitalist toplum toplumsallığı, kapitalist toplumsallıktır.

Ama burjuva toplumsal ilişkilerin bireyleri geçmişin kabalığından kurtardığı söylenemez. Burjuva toplumsal koşullar, insanlık dışı koşullardır. Gerçek anlamda insanileşme burjuva insanlık dışı koşullarının ortadan kaldırılmasıyla başlar. İnsanlar, içinde buldukları toplumsal koşulların ürünüdür. Sorun, bu koşulları insanileştirmektir. Eskinin yerine koymamız gereken, komünist toplumsallıktır. İşte o zaman insan duyguları, geçmişin kabalığından kurtulur ve daha incelikli bir duruma gelir.

Kapitalistlerin Amacı Toplumun İhtiyaçlarını Karşılama Değildir; Asıl bu gerçek gözlerin önüne serilmelidir.

"Burjuva toplumunda herkes kendi çıkarını düşünür geresi hiçbir anlam ifade etmez. Ancak o, başkalarını dikkate almadan da amaçlarını en geniş şekilde gerçekleştiremez; dolayısıyla başkaları, özgün olan açısından amaca ulaşmak için araçtırlar. Fakat özgün amaç da başkalarıyla ilişki içinde genel bir biçim kazanır ve başkalarının çıkarlarını tatmin ederken kendisi de tatmin olur. Özgün olan genelin koşullarına bağlanırken, genel olan [ihtiyacı duyulan] araçlara zemin olur" (Hegel sf.184)

Basit bir meta üretiminde meta üreticisi kendisi için değil başkası için üretir. Ancak başkasının ihtiyacını karşılayarak ve bunu değişimde gerçekleştirerek, kendi ihtiyacını karşılar.

Kapitalist toplumda işleyiş şu biçimi alır:

"Onun amacı, yalnızca bir kullanım değeri değil, değer yalnızca bir değer değil, aynı zamanda artı-değer üretmektir." (Marx, Kapital, I. Cilt, sf.189)

Kapitalistin amacı, kullanım değerini üretmek, toplumun ihtiyacını karşılamak değil, kar sağlamaktır, sermayesini büyütmektir. Kullanım değeri, ancak, değer maddi taşıyıcısıdır. Onun için kapitalist üretim süreci değer üretme sürecidir. Ama kapitalist üretim sürecinin asıl hedefi değer değil, artı-değer üretimidir.

İŞÇİLER EMEKLERİNİN ÜRÜNLERİNİ MÜLK EDİNEMİYOR

Holz, Hegel'in burjuva toplumu hakkında görüşlerini irdelerken, tam bu noktada Isaac Isel'in (1784) konuya ilişkin görüşlerini devreye sokuyor. Çünkü ona göre, Hegel, burjuva toplumu tanımlarken Isaac Isel'den yararlanmıştı, ya da bu görüşleri biliyordu. Bizi burada ilgilendiren Isaac Isel'in burjuva toplumun işleyişi hakkında söyledikleridir:

“Toplumların bütün hizmeti ve üretiminin sirkülasyonu, insanoğlunun kan ve ter içinde yarattığı kendi ürünlerini ve mülkiyetini başkalarının kan ve ter içinde ürettiği ürün ve mülkiyetleriyle değiştirmesi üzerine kurulmuştur.” (sf.188)

Iselin, Marx'ın “*Vulger iktisatçılar*” dediği bu burjuva ekonomi politikçilerin anlayışını taşıyor.

Basit meta üretimi ve dolaşımında üreticiler kendi emeklerinin ürünlerinin mülkiyetine sahiptir ve ürettiği metaları başkalarının emeklerinin ürünleriyle değişebiliyor. Burada değişilen aynı nitelikteki emeklerdir. Yani soyut insan emeği niteliğiyle emek ürünlerini birbirleriyle değişebiliyor.

İşçi ise emek piyasasında kendi emek gücünü, ücret adı altında, kapitalist eşdeğerler değişim yasasına göre, belli bir zaman için satıyor (değişiyor). Fakat emeğinin tüm ürünlerini kendi mülkiyetine geçiremiyor. Böylece işçinin kan, ter içinde ürettiği ürünün gerekli emeği aşan kısmına, (artı-emek) artı-değere, kapitalist hiçbir karşılık ödemeksizin el koyuyor. Böylece işçinin emeğinin tüm ürünü, bu ürünün mülkiyetini değil, sadece kendi emek gücünü sirkülasyona dahil etmiş oluyor.

SORUN VE ÇÖZÜM

Hans Heinz Holz, Shlomo Avineri'nin Hegel'in burjuva toplum anlayışını ele alırken doğru bir değerlendirmesini aktarıyor:

“Açıktan kabul edilmelidir ki, onun çağdaş burjuva toplumunun sorunlarına ilişkin herhangi bir çözümü yoktu. Bu Hegel'in kendi sisteminde bir sorun olarak gördüğü ve bizzat kabul ettiği yegane noktadır.” (sf.190)

Burada söylenenler, Hegel'in burjuva toplum karşısında takındığı tavra ilişkin değil, tüm sistemine ilişkindir. Hegel'in formüle ettiği ve çözümünü içeren bir sorunu yoktur. Onun elinde sadece diyalektiği vardır ki, o diyalektik de mistik bir anlayışla sunuluyor.

Toplum önüne çözeceği sorunları koyar. O toplumun içinde bulunduğu maddi koşullar, sorunun çözümünü de içerir. Bunu Marx ortaya koyar.

**MARX'IN DİYALEKTİĞİ
HEGEL'İN DİYALEKTİĞİNİN
DOĞRUDAN KARŞITIDIR**

Marx, kendi diyalektik anlayışını, yani devrimci diyalektiğin Hegel'in diyalektiğinden sadece farklı değil, ona doğrudan karşıt olduğunu söyler:

"Benim diyalektik yöntemim, temelinde Hegelci diyalektik yöntemden yalnızca farklı değil, onun doğrudan karşıtıdır." (Kapital, Cilt I, sf.128)

Marx'ın burada söylediği "doğrudan karşıt" ifadesi birçok Marksist tarafından kavranmış değil.

Holtz, bu bölümün dipnotlarında Marx'ın diyalektik materyalist yöntemini olumlayan iki alıntı yapıyor:

"Felsefe tarihi, felsefenin en yüksek gelişme düzeyi olan diyalektik tarihsel materyalizm."

Diğer alıntı:

"Diyalektik tarihsel materyalizm, tarihsel gelişim sürecinde materyalizmin yeni ve yüksek düzeydeki ifadesiydi." (sf.203)

Sık sık düşülen hata şuradadır: Marksist felsefi materyalizm ve tarihsel materyalizm, yani diyalektik tarihsel materyalizm, Marx'ın kendisinden önceki materyalizmin ve diyalektiğin mantıki bir devamı değildir. Ya da başka bir anlatımla, kendisinden önceki felsefenin, (materyalist ve diyalektik yöntemin) daha ileriye götürülmesi de değildir. Marksist diyalektik materyalist yöntem, ötekilerden temelden ve doğrudan karşıttır. Yani var olanın daha ileri bir aşaması değildir.

Marks'ın görüşleri kendisinden önceki Alman felsefesi, Fransız sosyalizmi ve İngiliz ekonomi politikasından, bu üç kaynaktan beslenmiştir. Fakat onların devamı değildir. Marx tüm bu kaynaklardan yararlanır, fakat eleştirel bir anlayışla Marx, kendi görüşlerini geliştirir: İlk önce tarihin sunduğu malzemeyle iş görse de daha sonra kendi malzemesini oluşturmuştur.

FARKLILIK VE KARŞITLIK (TARZ)

Aristoteles'ten:

"Karşıt olanlar farklılaşmıştır ve karşıtlık bir bakıma farklı tarzdır.(...) Bunun dışında bir başka büyük farklılık daha vardır ki, onu karşıtlık olarak ifade ediyorum." (sf. 205)

“En büyük fark esas olarak tür ve tarzdadır.”

Aristoteles’e göre tür içindeki en büyük farklılık:

“...doğrudan karşıtlıktır.” (sf. 206)

Kapitalist toplumun doğasıyla emeğin toplumsal doğası farklı ve karşıttır. Komünist toplumsal ilişkiler, burjuva toplumsal ilişkilere göre başka tür ilişkilerdir.

Kapitalist üretim tarzı ve komünist üretim tarzı farklı türden üretim tarzlarıdır, ya da tarihsel bakımdan toplumsal üretimin farklı tarzlarıdır.

Kapitalist üretim tarzı, üretim araçlarının özel mülkiyetine, ücretli emeğe dayanır. Komünist üretim tarzında ise üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti vardır, insanlar özgürdür.

Feuerbach, İnsanı Salt Doğal Varlığa İndirger:

“Feuerbach’ta yabancılaşmayı aşan insan, sadece bedensel olarak duyumsayan, yani düşünen önce gelen insandır... Siyasal toplumsal (dolayısıyla dışsal olan) anlamda değil, fakat sadece antropolojik içsel olarak kavranmaktadır.” (Holz, sf.207)

Feuerbach, doğayı ve insan doğasını yücelterek, insanın siyasal toplumsal gelişmesini yalanlaştırmaktadır. Marx, Feuerbach’ı siyasal mücadeleye gereken önemi vermediği için eleştirir.

Bugün insanın yabancılaşmasını aşmanın yolu olarak Feuerbachçı doğaya, doğal insana, “kendi özüne dönüş” anlayışına rastlanmaktadır.

Onlar bunu bedensel olarak düşünüyorlar. Bunun tarihsel olarak gerçekleşmesi -yani ilk insan doğal ilişkilerine dönmek- mümkün değilse de, onlar yine de, yabancılaşmaya karşı bir çıkış olarak yeni bir geleceğe yönelmek yerine, geriye dönüşü savunuyorlar. Sırtını geleceğe, yüzünü geçmişe çeviriyorlar.

Bugünkü toplumu, yabancılaşmayı yadsımak, geçmişe dönmek değil, ama daha yüksek bir komünal topluma geçmektir.

İNSANIN KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRMESİ

“Hegel’in ... (hareket ettirici ve yaratıcı ilke olarak negatif diyalektik) onun, insanoğlunun kendisini yaratmasını, yaratımın yaratıcılığı, vericiliği ve vericiliğin aşılması süreci olarak kavranmasıdır, çünkü emeğin özü ve insanın kendisini gerçekleştirmesi, ancak hakiki, gerçek insan, ancak kendi emeğinin bir sonucu olarak kavranabilir.” (Marx’tan Aktaran H.H.Holz, sf.208)

İnsan kendisini, kendi gerçek öz etkinliğinin sonucu olarak kendisini gerçekleştirebilir.

Bireyin kendisini gerçekleştirme kavramı, günümüzde çok yaygın olarak ifade ediliyor. Üzerinde asıl durulması gereken, insanın, tüm insanal yönleriyle kendisini gerçekleştirmesidir.

İnsan ancak, kendi öz etkinliğinin kendisine yabancılaşmadığı; emeğinin ürünlerinin ortaklaşa olarak denetlendiği; emeğin sonuçlarının insanın çok yönlü gelişimine hizmet ettiği; insanın nesnelere egemenliği altında olmadığı ama nesnelere insanların kolektif yönetimi altında olduğu; her bireyi özgürleştiren koşulların, tüm bireyleri özgürleştiren koşullar haline getirildiği zaman kendini gerçekleştirebilir.

TERS YÜZ ETMEK

“Feuerbach’a göre” -diyor, H. Holz, Feuerbach’ın Hegel eleştirisini özetlerken- “Hegel felsefede ters yüz etmenin son temsilcisiydi: O bütün dünyayı belirleyen kavramların sıralamasından, ideaların birbiriyle bağlantısından türetilirdi; çünkü ona göre hakikat mutlak idea idi” (sf.204)

H. H. Holz, buna düştüğü dip notta bu görüşü tam paylaşmadığı ifade eden bir yoruma başvuruyor:

“Hegel eleştirisinden hareket ederek bir Hegel değerlendirmesi yapan herhangi biri kuşkusuz Hegel öğretilerini yeniden yapılandırırken çok farklı bir sonuca ulaşabilir.”

H. H. Holz, bu yorumu yaparken Hegel’in etkisinden tam çıkamadığını ortaya koymuş oluyor.

Hegel, düşünce sisteminde kavramları dünyadan, şeylerden çıkaracağına tersini yapmaktadır.

“Hegel için idea adı altında bağımsız bir özneye bile dönüştürdüğü düşünme süreci, bu sürecin sadece dış görünüşünü gerçekliğin demiurgosudur. Bendeysen, tam terine düşünsel olan (das ideale) maddi olanın insan kafasına yerleştirilmiş ve tercüme edilmiş biçiminden başka bir şey değildir.” (Marx, Kapital)

Feuerbach’ın belirttiği gibi Hegel’de gerçekler ters yüz edilmişti, onu yeniden ayaklarının üstüne oturtmak gerekiyordu.

“Hegel’de diyalektik baş aşağı durur. Gizemsel kabuğun içindeki rasyonel özü bulmak için tersine çevrilmesi gerekir.” (Marx)

Marx'a göre, Hegel diyalektiğinde usa uygun öze, ancak onu mistik kılıfından kurtararak ulaşılır.

Feuerbach, Hegel yönteminin idealist yönünü açığa çıkarmıştır. Buradan şu sonuç çıkarılabilir ki, usa uygun diyalektik, materyalist yöntemle birleştirilmiş diyalektiktir. Yani diyalektik materyalizm.

NESNEL GERÇEKLERDEN HAREKET ETMEK

Feuerbach, Hegel'in idealist anlayışına etkili eleştiriler yöneltir.

Feuerbach'ın Hegel eleştirisini özetleyerek yorumlayan H. H. Holz, aşağıdaki değerlendirmede bulunur:

"Böylece Hegel de felsefenin ezeli yanılığını tekrar etmişti, gerekliliğe dair düşüncenin, diğerine (gerçek, hakikat) ait olan düşünceden ortaya çıkmasını sağlamamış, fakat kendisinde yani düşüncenin kendisinde aramıştır. (sf.219)

Holtz, Feuerbach'tan aktarma yapıyor. Bir bölümünü verelim:

"Saf düşüncenin öbür şeyi, genel anlamda algısal bilgidir. (...) Yeni felsefelerin hepsi ise kendisiyle başlamaktadır, karşıtlarıyla değil." (sf.219)

İdealizm, nesnel gerçeklerden değil, nesnel olandan değil, düşünceden hareket eder. Oysa düşünce, nesnel dünyanın, insanın düşünme organında yansımından ve orada düşünce biçimleri almasından başka bir şey değildir. Bu nedenle düşüncenin kültürün hakikati olgularda aranmalıdır; düşüncede değil.

Bu nedenle bir dönem hakkında karar verirken, söz konusu dönemin, kendisi hakkında söylediklerine değil de, söz konusu dönemin maddi ilişkilerine bakılmalıdır, nesnel toplumsal durumuna bakılmalıdır.

YADSIMANIN YADSINMASI

Feuerbach, Hegel eleştirisini, Hegel'in diyalektiğine dayanarak sürdürüyor:

Yadsımanın yadsınması:

"Doğrudan, apaçık ve soyutlanmış insan üzerinden ortaya konmuş insan özünün aldatıcı olmayan kimliğine, pozitif yolla ulaşılamaz, o Hegel felsefesinden, ancak onun (Hegel felsefesi) yadsınmasıyla edinilebilir..." (sf. 220)

Hegel'in idealist felsefesinin dinin vb. köklü eleştirisi; yine başka bir düşünce ile değil; idealist düşünceyi, dini yaratan, besleyen koşulların, pratik yolla, dünyanın doğrudan eylemle değiştirilmesi yoluyla yapılabilir. Yani eski dünyanın yadsınması, sosyalizme geçilmesi yoluyla; yadsınmanın yadsınmasıyla.

DEVİRİMCİ NİTELİĞİN PRATİKTE GÖSTERİLMESİ

Feuerbach'tan:

"Bir varlığın ne olduğu onun işleminden görülür, bir varlığın zorunlu olarak ilişkilendirildiği nesne, onun açığa vurulmuş varlığından başka bir şey değildir." (sf.220)

Proletarya devrimci bir sınıftır. Onun devrimciliği, kapitalizmi yıkma tarihsel görevini üstlenmesinden ileri geliyor. Proletarya devrimci niteliğini pratikteki çabalarıyla ortaya koyuyor. Yani pratik olarak üretim araçlarının sermaye olma niteliğini kaldırmak için, burjuva egemenliğine karşı harekete geçtiğinde, devrimci niteliğini göstermiş olur.

Burjuvazinin sınıf egemenliğini ve sınıf düzenini devirmek için pratik olarak başvurduğu mücadele araçları onun pratik faaliyeti, kendi devrimci varlığını açığa vurur.

İNSANAL - TOPLUMSAL ETKİNLİK

Varlık ve varlığın duyumsaması üzerine şu saptamayı yapıyor, Feuerbach;

"... Duyusal mevcudiyet, şu geçip giden, ancak tekrardan o olandır ve onun yerine bir başka varlık gelmektedir..." (sf.221)

Feuerbach sadece belirlenmiş bir biçimi var olanın, bir zaman ve mekanı kapladığını söylemektedir. Ona göre duyumsanan şey, belirlenmiş bir doğal varlıktır, biçimi olan bir varlık. Feuerbach, Marx'ın haklı olarak belirttiği gibi.

"Soyut düşünceyle yetinmeyen Feuerbach, sezgiyi de istemektedir; ancak o duyumsamayı pratik ve insanal duyumsanan etkinlik olarak kavramaktadır." (sf.223)

Bir varlığın yerini başka bir varlık almaktadır. Bu varlık yalnızca doğa değildir; aynı zamanda ikinci doğa olan sosyal doğadır. [Balzac] burada göz

önünde tutulmayan, (Feuerbach'ın göz önünde tutmadığı) tarihte bir insanal toplumsal etkinlik biçiminin yerini, bir başkasının aldığıdır. Toplum biçimi, yerini bir başkasına bırakır. Kapitalist toplumun -bir insanal toplumsal etkinliğinin yerini komünist toplum, -başka nitelikteki bir insan etkinliği- alır.

DUYUMSANANA KAYITSIZ KALMAK

Feuerbach'tan aktarılan pasaj:

"Varlık olmak, nitelikler, duyu organlarımca doğrudan algılanmaktadır; salt büyüklük, salt genişleme, çeşitlilik de doğrudan verili olgulardır; ancak sayılar, hatta ölçü, belirlenmişlik, sayılmışlık, ölçümlüslük, niteliksel birimler ancak duyumsamanın yadsınmasıyla elde edilecek gerçekliklerdir; sadece duyumsayan, duyumsananı yadsımayan bir insan, hesaplayamaz, ölçemez..." (sf.239-240)

Değişim alanında, değişim değeri hesaplamalarında, ölçümlerinde, vb. emeğin somut biçimleri, yeni emeğin somut ürünleri, değişim değerinin maddi taşıyıcıları, birbirinden farklı niteliklerdir. Zaten her meta, birbirinden farklı nitelikler (ürünler) olduğu için, değişime konu olurlar, çünkü her somut emek ürünü, her farklı nitelikte meta, farklı nitelikli oluşuyla, başkasının gereksinimini karşılar. Ama farklı nitelikler karşılaştırılmaz, aynı ölçüyle ölçülmezler. Ancak aynı insan emeğinin ürünü, soyut insan emeği niteliğiyle metalar ortak (aynı) ölçüyle ölçülürler. Hepsinin niteliği aynıysa, nicelikleri karşılaştırılabilir. Bunun için duyumsanana, yani somut emeğin ürünü olan bir ürüne, bir malzemeye, bir kullanım değerine, insanın ihtiyacını karşılayan bir maddi ürüne, bir nesneye kayıtsız kalınırsa, Feuerbach'ın sözleriyle; *"duyumsamanın yadsınmasıyla"* başka bir emeğin ürünüyle karşılaştırılabilir.

ÇATIŞAN ÇIKARLAR

"Birbirine karşı koyanlar, kamusal yararın toplumsallığını zedelemiş olurlar, kısmi çıkarlar uyumlu olmak durumundadırlar. Leibniz, toplumsal geçerlilik koşulları açısından hiçbir zaman özdeş olmayan şahsi çıkar ve amaçları, uyumluluk lehine feda etmişti." (H. H. Holz. sf.251)

Sınıflı bir toplumda, burjuva toplumda, yani çıkarları birbirine karşıt sınıflara dayanan sosyo-ekonomik bir kuruluşta, "genel amaç" tan, ortak bir kamusalıktan, dolayısıyla çıkarların uyumundan söz edilemez.

Burjuva toplumda bireylerin çıkarı birbiriyle çatışma halindedir. Özel bireysel çıkar ilkesine dayanan kapitalist toplumda, hiç kimse, genel yarar adına, kendi özel çıkarından vazgeçmez. Çatışan çıkarlar nedeniyle tüm toplum savaş alanıdır.

“Kamusal yarar,” gerçekte, kendi gerçek karakterini, yani burjuva sınıf çıkarlarının bir maskesi olduğunu gizler.

Marx’ın sözleriyle:

“Gelişim içinde sınıf farklılıkları ortadan kalktığı ve üretimin tamamı birbirleriyle kaynaşmış bireylerin elinde yoğunlaştığı taktirde, kamusal erk siyasal karakterini yitirir.”

Ancak o zaman bireylerin ortak yararından ve birbirleriyle uyumundan söz edebilir.

GERÇEK ÖZNE DEN HAREKET EDİLMELİDİR

Marx, Hegel’in mistik anlayışını eleştirirken, kendi anlayışını ortaya koyar:

“Hegel yüklemeleri, nesnelere bağımsızlaştırmaktadır, ancak onları gerçek özerkliğinden, yani öznelere ayrı tutarak bağlantısızlaştırmaktadır. Ardından da gerçek özne, sonuç olarak ortaya çıkmaktadır; hâlbuki gerçek öznenin hareket edilmesi gerekirdi.” (sf.253)

Marx, Hegel’i eleştirirken geliştirdiği anlayışını, yöntemini Kapital’de, emek sermaye ilişkisine uygular.

Sermaye, nesnelleşmiş emektir, kristalize olmuş, donmuş emektir: Bu ilişkide, gerçek öznenin, hareket edilmelidir. Burada gerçek özne işçidir.

Sık sık sermayeden hareket etme hatasına düşülür. Oysa sermaye, geçmiş emekten başka bir şey değildir. Sermaye, emekten bağımsızlaştırılırsa, canlı emekle olan, işçiyle olan bağlantıları koparılmaktadır. Bu nokta önemlidir. Sermayenin, sömürünün kaynağının üstü örtülmüş olur. Emekle sermaye arasında bilinçsiz bir yaklaşımla; Marx tarafından ortaya çıkarılmış olan artı-değer’in işçinin ödenmemiş emeğinden doğduğu, gözlerden uzat tutulur, yani kapitalistlere yarar.

MARSİZM BİLİMSEL BİR DÜNYA GÖRÜŞÜDÜR

H. H. Holz, Komünist Manifesto’yu, Marx’ı değerlendirdiği bölümün girişinde, Marx’ın ulaştığı sonuçlara, onun sadece kendine ait olan keşiflerine yüzeysel, dahası hatalı yaklaşmıştır.

“Marx, insanlık tarihinin büyük düşünürlerinin omuzlarına basarak yükselmiş ve bunu da her fırsatta minnetle belirtmiştir.” (sf. 259)

Marx'ın ilk dönemler, büyük düşünürlerin görüşlerine dayandığı doğrudur. Fakat, tam da bu dönem, çalışmalarını derinleştirmiş ve kendisinden önceki düşünürlerin görüşlerine eleştiri yöneltmiştir. Kendi görüşlerini yine bu yıllarda başlamak üzere geliştirmiştir. Yani ilk önce tarihin sunduğu malzemeyle iş görmüş, sonra kendi düşünsel malzemesini oluşturmuştur. Marx, Kapital-I'de yer yer Hegel'in diyalektiğini kullanmıştır, bunu, Marx'ın kendisi de belirtmektedir. Fakat, Kapital-II. ve III. ciltlerde Marx, kendi kesiflerini ortaya koyar. Marx, Kapital'de tarihin gelişme yasalarını ortaya koyarak komünizmi bilimsel bir temele oturtur. Marx, kendisinden önceki düşünürlerin "omuzlarına basarak" yükselmemiş, kendi ayakları üzerinde hareket etmiştir.

Holz, Komünist Manifesto'nun günümüzde devam eden etkisinden ve öneminden söz ederken olumlu değerlendirmelerde bulunuyor. Fakat, Rossmann'ın bir pasajını olumlayarak aktarırken, marksizmi kavrayışının ne kadar hatalı olduğunu da göstermiş oluyor:

"Marx ve Engels bununla, Hegel'in ilkelerini ilerleten ve dönüştüren bir girişimde bulunarak, sanayi devrimiyle ortaya çıkan toplumsal tutarsızlıkların ve sefalet sorununun tam merkezine yönelik siyasal taleplerde bulunmuşlardır." (Rossmann. sf. 260)

Rossmann, burada, Marx'ın görüşlerinin, Hegel'in görüşlerine karşıt olduğunu gizlemeye çalışıyor. Hem de bu karşıtlık çok iyi bilindiği halde, Marksist materyalizmle, idealizm arasındaki zıtlığın üstünü örtmeye çalışıyor.

Rossmann, Marksizme sisli olarak baktığı için; büyük kapitalist sanayi üretiminin derinleştirdiği "toplumsal karşıtlıkları yumuşatarak," "toplumsal tutarsızlıklar" olarak ele alıyor. Manifesto'da ileri sürülen siyasal-talepler, sefaletin ortadan kaldırılması -bunu yaratan ekonomik-toplumsal yapının ortadan kaldırılmasına yönelik devrimci bir anlayışa dayanıyor.

Burada Marx'tan yapılan alıntı, Marx'ın diyalektik materyalist anlayışını ortaya koyuyor:

"Soyut düşünmeyi yetersiz bulan Feuerbach'ı izlemeyi arzulamaktadır; fakat o duyumsallığı, pratik insansal-duyumsal etkinlik olarak kavrayamıyor (...) Halbuki toplumsal yaşamın bütünü esas itibarıyla pratikdir." (sf. 265)

Duyumsanan pratik insan faaliyetidir; pratik çalışma içindeki; karşılıklı ilişki insanların faaliyetidir, yani gerçek insan etkinliğidir.

KOMÜNİST MANİFESTO’NUN DEVRİMCİ ÖZÜ

H. H. Holz, Manifesto’nun coşkunu dilini öne çıkarırken, onun devrimci içeriğini göz ardı ediyor:

“Manifesto, coşkulu bir retorikle ilerlemenin ve barbarlığın, sınıflı toplumların yüzünün iki yanından birini oluşturduğunu ve bunların daima iç içe, bir o bir diğeri üste çıkararak sarmaş dolaş olduklarını vurgular.”
(sf.266)

Manifesto, yalnızca burjuva toplumun ve onun barbarlıkla -modern toplumun bağrında yeniden ortaya çıkan- dayandığı kapitalist üretim tarzının yerine nasıl ondan daha yüksek bir üretim tarzının, onun yerini alacağını, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarına dayanarak açıklar.

Kapitalist temel ortadan kaldırılınca, onunla birlikte, çürüme ve barbarlık da ortadan kalkar. Komünist Manifesto’da esas olan, bu devrimci özdür; diyalektik ve tarihsel materyalizmdir.

Daha yüksek bir topluma ancak sınıf mücadelesiyle varılır. Sınıflar, sınıf mücadelesi yoluyla kaldırılır. Sınıf mücadelesi sınıf mücadelesi olarak siyasi bir mücadeledir. Manifesto, “*Bütün ülkelerin işçileri Birleşiniz!*” çağrısıyla sona eriyor. Bu kapitalistlerin sınıf egemenliğine ve kapitalist sınıf düzenine karşı bir devrimci savaş çağrısıdır. Proletaryanın devrimci programı, ancak proletaryanın devrimci savaşımıyla hayata geçer.

PROLETARYANIN EGEMEN SINIF DURUMUNA GELMESİ

“Eğer proletarya (...) hakim sınıf olarak eski üretim ilişkilerini zorla ortadan kaldırıyorsa, o zaman bu üretim ilişkileriyle birlikte sınıf karşıtlığının varlık koşullarını, genel olarak sınıfları ve böylelikle sınıf olarak kendi hakimiyetini ortadan kaldırmış olacaktır. Sınıfları ve sınıf karşıtlığıyla birlikte eski burjuva toplumunun yerini, birbirimizin özgürce gelişmesinin hepimizin özgürce gelişmesinin koşulu olduğu bir birlik alacaktır.” (Marx, sf.272)

Kapitalizmden komünizme geçiş devrimci bir dönem tekabül eder. Proletaryanın devrimci diktatörlüğü bu geçişin siyasal biçimi olacaktır.

Proletaryanın egemen sınıf durumuna gelmesi, dahası devrimci diktatörlüğünü gerçekleştirmesinin amacı, sınıfları ortadan kaldırmaktır. Sınıfları yaratan ekonomik koşulların tasfiyesini hızlandırmaktır. Proletarya diktatörlüğü,

iktidardan uzaklaştırılan fakat varlığını sürdüren eski sınıf güçlerine ve eski sınıf ilişkilerine karşı zor uygularken, esas görevi olarak sosyalizmin kurulmasıyla uğraşır.

11. TEZ

“Filozoflar dünyayı sadece farklı yorumladılar, ancak esas olan onun değiştirilmesidir.” (sf.279)

11. Tez Marx’ın görüşlerinin anlaşılmasında temel önemdedir. Bu tez öylesine özlü olarak ifade edilmiştir ki, üzerine ciltler dolusu kitaplar yazılabilir. Bugüne kadar bu tez üzerinde o kadar yaygın olarak ve on yıllarca duruldu ki, bu konuda yazılan yazılar ciltleri doldurabilir. Üzerinde bu denli durulmasının nedeni, Tez’in pratik devrimci öneminin geniş kitlelerce de kavranmasıdır.

Dünya ancak pratik yolla değiştirilebilir, doğrudan eylemlerle dönüştürülebilir. Devrimci eylem dışında bir yolla, dünyayı değiştirme görüşünü ileri sürerler, Marx’ın devrimci görüşlerini ve 11. Tezi, hiç anlamamışlardır. Burjuvaziye pratik olarak dokunmadan, emekçilerin lehine hiçbir değişiklik yapılmaz. Burjuva egemenliğinin pratik olarak devrimci tarzda yıkılması, proletaryanın kurtuluşunun ön koşuludur.

Ağustos 2017 / Ocak 2018

"Manifesto, coşkulu bir retorikle ilerlemenin ve barbarlığın, sınıflı toplumların yüzünün iki yanından birini oluşturduğunu ve bunların daima iç içe, bir o bir diğeri üst üste çıkararak sarmaş dolaş olduğunu vurgular."

H.Heinz Holz

Manifesto, yalnızca toplumun ve onun barbarlıkla -modern toplumun bağrında yeniden ortaya çıkan- dayandığı kapitalist üretim tarzının yerine nasıl ondan daha yüksek bir üretim tarzının onun yerini alacağını, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarına dayanarak açıklar. Kapitalist temel ortadan kaldırılınca, onunla birlikte çürüme ve barbarlık da ortadan kalkar.